

UNIVERZITET U SARAJEVU

EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

MJENICA U PRAVNOJ I POSLOVNOJ PRAKSI

Sarajevo, novembar 2023.

AMNA VALJEVAC

U skladu sa članom 54. Pravila studiranja za I, II ciklus studija, integrisani, stručni i specijalistički studij na Univerzitetu u Sarajevu, daje se

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, Amna Valjevac, studentica drugog (II) ciklusa studija, broj index-a 3030-70555 na programu Menadžment, smjer Menadžment i informacione tehnologije, izjavljujem da sam završni rad na temu:

MJENICA U PRAVNOJ I POSLOVNOJ PRAKSI

pod mentorstvom prof.dr Veljka Trivuna izradila samostalno i da se zasniva na rezultatima mog vlastitog istraživanja. Rad ne sadrži prethodno objavljene ili neobjavljene materijale drugih autora, osim onih koji su priznati navođenjem literature i drugih izvora informacija uključujući i alate umjetne inteligencije.

Ovom izjavom potvrđujem da sam za potrebe arhiviranja predala elektronsku verziju rada koja je istovjetna štampanoj verziji završnog rada.

Dozvoljavam objavu ličnih podataka vezanih za završetak studija (ime, prezime, datum i mjesto rođenja, datum odbrane rada, naslov rada) na web stranici i u publikacijama Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta.

U skladu sa članom 34. 45. i 46. Zakona o autorskom i srodnim pravima (Službeni glasnik BiH, 63/10) dozvoljavam da gore navedeni završni rad bude trajno pohranjen u Institucionalnom repozitoriju Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta i da javno bude dostupan svima.

Sarajevo, 30. 11. 2023.

Potpis studentice:

SAŽETAK

Mjenica je hartija od vrijednosti koja ima ključnu ulogu u savremenim privredno-pravnim odnosima, posebno kao sredstvo osiguranja plaćanja u Bosni i Hercegovini. Ovaj rad pruža sveobuhvatne informacije o mjenici, korisne kako budućim mjeničnim dužnicima tako i mjeničnim povjeriocima. Ovaj rad struktuiran je u tri dijela, gdje smo u prvom dijelu istražujemo istorijske korijene mjenice, izvore mjeničnog prava, njenu ulogu u savremenom poslovanju, mjenična načela i relevantne pravne subjekte. Drugi dio se fokusira na izvore mjeničnog prava, pravnu sposobnost i različite vrste mjenica, dok treći dio obrađuje mjenične radnje i postupak naplate putem računa mjeničnog dužnika, kao i sudsku naplatu.

Rad nudi kako teorijski, tako i praktični pristup mjenici kao sredstvu osiguranja plaćanja, sa primjerima presuda koji ilustruju stvarne izazove i komplikacije u procesu naplate putem mjenice.

ABSTRACT

A promissory note is a negotiable instrument that plays a pivotal role in contemporary business and legal relationships, particularly as a means of payment security in Bosnia and Herzegovina. This paper provides comprehensive information on promissory notes, beneficial for both future promissory note debtors and creditors. The paper is structured into three parts, where in the first part, we explore the historical roots of the promissory note, sources of promissory note law, its role in modern business, promissory note principles, and relevant legal entities. The second part focuses on sources of promissory note law, legal capacity, and different types of promissory notes, while the third part addresses promissory note transactions and the process of collection via the debtor's account, as well as legal collection.

The paper offers both a theoretical and practical approach to promissory notes as a means of payment security, with examples of judgments illustrating real challenges and complications in the collection process through promissory notes.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Problem i predmet istraživanja	2
1.2. Hipoteza istraživanja	2
1.3. Ciljevi istraživanja	2
1.4. Metodološki pristup rada	3
1.5. Obrazloženje strukture završnog rada	4
2. OSNOVNI POJMOVI VEZANI ZA MJENICE ZNAČAJ MJENICE KAO SREDSTVA OSIGURANJA NAPLATE POTRAŽIVANJA	5
2.1. Pojam, nastanak mjenice kao vrijednosnog papira i njena pravna priroda	5
2.1.1. Pojam mjenice	5
2.1.2. Nastanak mjenice kao vrijednosnog papira.....	5
2.2. Pravna priroda mjenice	9
2.3. Osobine mjenica i mjenična načela	13
2.3.1. Mjenična načela.....	13
2.4. Mjenični elementi	16
2.4.1. Bitni mjenični elementi	17
2.4.2. Pretpostavljeni bitni mjenični elementi.....	17
2.4.3. Nebitna (fakultativna) mjenična lica	18
2.4.4. Nebitni mjenični elementi, mjenične klauzule	18
2.5. Osnovne funkcije mjenice i uloga mjenice u savremenim privredno-pravnim poslovima	18
2.5.1. Osnovne funkcije mjenice	18
2.6. Uloga mjenice u savremenim privredno-pravnim poslovima	21
2.7. Osnovni razlozi upotrebe mjenice u svrhu osiguranja naplate potraživanja u privredno-pravnim odnosima u BiH	21
2.8. Pravne karakteristike mjenice kao sredstva osiguranja naplate potraživanja ...23	
3. ZAKONSKO UREĐENJE MJENICE U MJENIČNOM PRAVU BIH	24
3.1. Zakonske osnove i definicije mjenice	24
3.2. Izvori mjeničnog prava	25
3.3. Domaći izvori mjeničnog prava	25

3.4. Međunarodni izvori mjeničnog prava	26
3.5. Mjenično-pravna sposobnost subjekta u mjeničnom pravu.....	26
3.6. Uloga Zakona u unutrašnjem platnom prometu	27
3.7. Vrste mjenica kao sredstva naplate potraživanja.....	28
3.7.2. Vlastita ili solo mjenica.....	35
3.7.3. Bjanko mjenica.....	38
4. MJENICA U PRAVNO-POSLOVNOJ PRAKSI U BIH - OSTVARIVANJE PRAVA IZ MJENICE KAO SREDSTVA OSIGURANJA NAPLATE POTRAŽIVANJA.....	45
4.1. Mjenične radnje	45
4.2. Mjenica kao instrument obezbjeđenja pravnog posla i izvršenja po mjenici	49
5. ZAKLJUČAK.....	55
REFERENCE	57

POPIS SLIKA

Slika 1 Mjenica Marina Držića iz 1551. godine.....	7
Slika 2 Mjenica trgovca Stefana Jovanovića iz 1761. godine	7
Slika 3 Mjenica.....	16

POPIS TABELA

Tabela 1 Grafički prikaz postupka izdavanja trasirane mjenice.....	30
Tabela 2 Grafički prikaz postupka izdavanja vlastite mjenice	35

1. UVOD

Predmet ovog istraživanja jeste mjenica kao sredstvo osiguranja plaćanja u savremenom korporativnom poslovanju. U današnjim poslovnim sredinama postoje rizici naplate potraživanja, a mjenica se javlja kao sredstvo obezbjeđenja njihovog plaćanja, koja bi trebala da uveća sigurnost samog poslovanja. Cilj je rada da se ustanove sve teškoće i komplikacije koji nastaju u procesima naplate potraživanja ovim putem.

Mjenica je važan finansijski dokument koji predstavlja nalog za plaćanje ili obećanje plaćanja, a izdaje ga izdavalac mjenice (transant) trasatu. To znači da izdavalac mjenice nalaže trasatu da isplati određeni iznos novca korisniku mjenice (remitentu). Ovaj dokument igra ulogu sredstva plaćanja i također pruža sigurnost u postupku plaćanja prema zakonu o mjenici.

Mjenica se kao vrijednosni papir pojavila vrlo rano u trgovačkim aktivnostima, još u 13. stoljeću, s obzirom da su nastajale različite potrebe trgovaca, kao što je potreba za odgodom plaćanja, plaćanjem u ratama i slično. U početku, mjenice su se koristile kao zamjena za gotovinske transakcije. Međutim, s vremenom su postale primarno sredstvo za osiguranje potraživanja i pružanje kredita. Ove funkcije mjenice postale su moguće u poslovnom svijetu zbog jednostavnog prijenosa mjenica putem indosiranja, što je omogućilo fleksibilnost u njihovom korištenju.

S obzirom da mjenica ima važnu ulogu u privredno-pravnim odnosima u Bosni i Hercegovina, te da je posebice važno njeno mjesto u sistemu obezbjeđenja potraživanja, fokus ovog rada i njegova suština će se bazirati upravo na istraživanju mjenice kao sredstva obezbjeđenja potraživanja.

Riječ mjenica je općepoznata, međutim svaka dublja rasprava o njezinoj primjeni, pokazuje da se nema dovoljno informacija o ovom pojmu kao i o upotrebi te ostalim mogućnostima koje proizilaze iz njezinih funkcija. Nedovoljno poznavanje mjenice kao sredstva osiguranja naplate potraživanja, može za posljedicu imati gubitak određenih mogućnosti, koje se putem mjenice mogu ostvariti.

Kako bi se osigurala naplata potraživanja putem mjenice, potrebno je znati da je to poseban postupak kojem je neophodno detaljno posvetiti se i voditi računa o velikom broju formalnih elemenata i radnji. Nivo opreznosti upotrebe mjenice u redovnim privredno-pravnim poslovima mora da bude na jako visokom nivou. Vrlo je bitna činjenica da neprikladno korištenje mjenice, može da dovede do ogromnih poslovnih gubitaka, kao i raznih šteta po drugim osnovama.

1.1. Problem i predmet istraživanja

Prema gore navedenom obrazloženju, predmet istraživanja ovog rada je mjenica kao sredstvo osiguranja potraživanja u privredi, odnosno u savremenim dužničko - povjerilačkim odnosima u privredi BiH.

Problem istraživanja ovog rada jeste naplata potraživanja putem mjenice kao sredstva osiguranja potraživanja.

1.2. Hipoteza istraživanja

Imajući u vidu problem koji je definiran i subjekt istraživanja, u ovom radu istraživat ćemo i razmotriti postavljenu hipotezu:

Kvalitet obezbjeđenja naplate potraživanja po osnovu mjenice nije na visokom (pouzdanom i efikasnom) nivou u dužničko-povjerilačkim odnosima u BiH.

Iako mjenica, u pravilu, predstavlja efikasan način zaštite potraživanja, često se nailazi na probleme prilikom realizacije naplate potraživanja i dolazi do nemogućnosti zaštite svojih potraživanja, stoga je potrebno da se posebno istraže uzroci i nedostaci ovog sistema u privedno-poslovnoj praksi u BiH.

1.3. Ciljevi istraživanja

Najvažniji ciljevi ovog istraživanja jesu sljedeći:

Prikazati značaj i ulogu mjenice kao sredstva osiguranja potraživanja u privredi u BiH,

Ukazati na sve mogućnosti koje mjenica kao sredstva osiguranja potraživanja pruža mjeničnom povjeriocu,

Predočiti činjenicu da je u mjeničnom pravu važno načelo formalnosti,

Predstaviti i elaborirati određene nedostatke važećih mjenično – pravnih propisa, uz davanje konkretnih prijedloga za izmjenu i unapređenje važećih mjenično – pravnih propisa.

1.4. Metodološki pristup rada

U skladu s metodologijom znanstvenog istraživanja koja se primjenjuje u ovom magistarskom radu, koristit ćemo širok spektar naučnih i istraživačkih metoda kako bismo temeljito istražili i analizirali predmet rada. Ove metode su pažljivo odabrane kako bismo osigurali sveobuhvatan uvid u temu i provjerili postavljenu hipotezu. Kombinirat ćemo kvantitativne i kvalitativne metode istraživanja kako bismo prikupili relevantne podatke i informacije. Ovo raznoliko istraživačko pristup omogućava nam da dobijemo sveobuhvatan uvid u problematiku koju obrađujemo u magistarskom radu i osiguramo valjane i pouzdane rezultate istraživanja.

Metode analize i kompilacije će biti korištene u svrhu definisanja, analize i elaboracije premeta istraživanja ovog rada.

Metoda indukcije bit će ključna za izvođenje općih zaključaka koji su relevantni za naše istraživanje. Ovu metodu ćemo primijeniti u posljednjem poglavlju kako bismo saželi rezultate i izvukli zaključke koji će se odnositi na temu istraživanja. Kroz induktivni pristup, imat ćemo mogućnost procijeniti tačnost naših postavljenih hipoteza.

S druge strane, metoda dedukcije bit će od suštinskog značaja za donošenje zaključaka o predmetu našeg rada temeljem šireg i općeg znanja u oblasti mjenice i mjeničnog prava. Ovaj deduktivni pristup omogućava nam primjenu općih načela i pravila na specifične aspekte naše analize.

Metoda komparacije će se koristiti prilikom poređenja rezultata istraživanja po istraživačkim pitanjima. Poslužiti će da bismo napravili poređenje instituta mjenice u BiH sa institutom mjenice u drugim zemljama, gdje će poseban fokus biti na mjenična zakonska rješenja u susjednim zemljama. Najveći značaj je da se upravo ova usporedba napravi, s obzirom da BiH najveći procenat robno-trgovinske razmjene upravo ostvaruje sa susjednim zemljama.

U procesu definiranja pojmova i činjenica povezanih s istraživanjem, koristit ćemo se metodologijom deskripcije. Ova metoda omogućava nam da detaljno i precizno opišemo ključne pojmove, činjenice i aspekte povezane s problematikom istraživanja. Kroz deskriptivni pristup, osigurat ćemo jasnoću i temeljito razumijevanje svih relevantnih elemenata istraživanja.

Kada je riječ o utvrđivanju istinitosti postavljenih hipoteza, primijenit ćemo metodologiju dokazivanja. Ova metoda će nam pomoći u procjeni valjanosti i vjerodostojnosti postavljenih hipoteza putem prikupljenih podataka, analize činjenica i logičkog zaključivanja. Kroz dokazivanje, osigurat ćemo da naši zaključci budu temeljeni na pouzdanim i relevantnim dokazima.

Uz pomoć povijesne metode, ćemo dati kratki povijesni prikaz same pojave mjenice na području BiH, obzirom da mjenica ima dugu historijsku primjenu na našim prostorima. Normativna

metoda treba da nam pomogne u sagledavanju i analiziranju svih važećih mjenično – pravnih propisa u BiH, sa težištem na mogućnost njihova unapređenja.

1.5.   Obrazloženje strukture završnog rada

Analizirajući strukturu ovog rada, možemo uvidjeti da je rad sastavljen iz pet dijelova, i to: uvod, osnovni pojmovi vezani za mjenice i značaj mjenice kao sredstva osiguranja naplate potraživanja, zakonsko uređenje mjenice u mjeničnom pravu BiH, mjenica u pravno-poslovnoj praksi u BiH - ostvarivanje prava iz mjenice kao sredstva osiguranja naplate potraživanja i zaključak.

U Uvodu rada ćemo pružiti sveobuhvatan pregled teme našeg završnog rada. Objašnjenje će obuhvatiti definiranje problema i predmeta istraživanja, postavku hipoteza, te svrhu i ciljeve našeg istraživanja. Također, elaborirat ćemo naučne metode koje smo koristili u radu kako bismo postigli naše ciljeve. U ovom dijelu, također ćemo ponuditi osnovne informacije o strukturi rada kako bismo čitatelju pružili jasan pregled o tome što može očekivati u nastavku rada.

U drugom poglavlju, Osnovni pojmovi vezani za mjenice i značaj mjenice kao sredstva osiguranja naplate potraživanja, izložen je neophodni teorijski okvir o mjenici, tako da se govori se o nastanku mjenice, njenoj pravnoj prirodi, osnovnim načelima i osobinama, kao i mjeničnim elementima. Također, date se na uvid osnovne funkcije mjenice i uloga mjenice u savremenim privredno-pravnim poslovima, osnovni razlozi upotrebe mjenice u svrhu osiguranja naplate potraživanja u privredno- pravnim odnosima u BiH, te pravne karakteristike mjenice kao sredstva osiguranja naplate potraživanja.

Treće poglavlje koje nosi naziv Zakonsko uređenje mjenice u mjeničnom pravu BiH, ukazati će na zakonske odredbe mjenice u BiH. Prije svega će biti definisati izvori mjeničnog prava, potom će biti riječi o mjenično-pravnoj sposobnost subjekta u mjeničnom pravu, i na kraju će se biti predstavljane vrste mjenica kao sredstva naplate potraživanja.

U četvrtom dijelu rada koji se i smatra suštinskim dijelom rada, a čiji je naslov Mjenica u pravno-poslovnoj praksi u BiH - ostvarivanje prava iz mjenice kao sredstva osiguranja naplate potraživanja, akcenat će biti na mjeničnim radnjima, od njihovog izdavanja pa sve do samog postupka naplaćivanja mjenice, a sve uz praktičnu analizu mjeničnih radnji. Također, ukazano će biti na sve prednosti i nedostake mjenice u sistemu obezbjeđenja naplate potraživanja. Infomacije koje dobijemo ovim istraživanjima uveliko će poslužiti u testiranju postavljene hipoteze.

U Zaključku će se sistematski i koncizno će se izvesti i formulisati zaključak u skladu sa prethodno navedenom hipotezom rada i te ciljevima istraživanja.

2. OSNOVNI POJMOVI VEZANI ZA MJENICE ZNAČAJ MJENICE KAO SREDSTVA OSIGURANJA NAPLATE POTRAŽIVANJA

2.1. Pojam, nastanak mjenice kao vrijednosnog papira i njena pravna priroda

2.1.1. Pojam mjenice

Ukoliko potražimo objašnjenje u zakonskim odredbama o pojmu mjenice i tome šta ona podrazumijeva, uvidjeti ćemo da ona kao vrijednosni papir nema svoju legislativnu definiciju. Međutim, prema zakonskoj odredbi, ona predstavlja sredstvo plaćanja i sredstvo obezbjeđenja plaćanja (Zakon o mjenici, član 1). Radi se o uobičajenoj prirodi vrijednosnog papira po naredbi, gdje se prava stvaraju, prenose, mijenjaju ili prestaju djelovanjem određenih radnji koje obavljaju povjerilac, dužnik ili treća strana.

Prema Gospaviću (1929) mjenica je kreditna isprava koja je po svojoj prirodi namijenjena cirkulaciji i prometu. Amon (2006) navodi da je mjenica vrijednosni papir koju prati određeno imovinsko pravo. Mjenica je pisana isprava izdata u zakonom propisanom obliku kojom jedno lice (pravno ili fizičko) daje nalog drugom licu ili samo obećava da će isplatiti određeni novčani iznos licu (pravnom ili fizičkom) navedenom u toj ispravi u vrijeme i na mjestu određenom u samom mjeničnom pismenu (Trivun, 2015).

Trivun (2015) objašnjava kako se za mjenicu vrlo često kaže da je novac, međutim, mjenica ne predstavlja novac, već se ona zajedno i sa ostalim hartijama od vrijednosti naziva jednim generičkim nazivom, a to je: instrumenti obezbjeđenja plaćanja obaveza, dok je jedino pravo i izvorno sredstvo plaćanja papirni i kovani novac.

2.1.2. Nastanak mjenice kao vrijednosnog papira

Kada god se pokuša utvrditi u kojem dobu je mjenica nastala, nailazi se na različita mišljenja po rimjtom pitanju. Jedan od razloga jesu i drugačija shvatanja u vezi sa pojmom mjenice, da li to podrazumijeva mjenicu u njenom današnjem obliku ili se odnosi na prve začetke i mjenične elemente.

Trivun (2015) ističe da se već u Hamburabijevom zakonu moglo naići na elemente trgovačkih efekata, a u smislu davanja naredbi od jednog ka drugom trgovcu radi plaćanja računa. U Babilonu su postojali tzv. tezuari, skladištari, koji su robu primali kao depozite, istu su pozajmljivali, a vlasnicima robe bi izdavali priznanice kao jedan oblik skladišnica. Brandel (1990) također spominje babilonski period i naglasio da je vlastita vrsta 'kapitalizma' oduvijek je postojala, čak i u drevnom Babilonu, gdje su se pojavili prvi bankari, trgovci koji su se upuštali u daleke trgovinske putove i razvijali razne kreditne instrumente, uključujući mjenice i

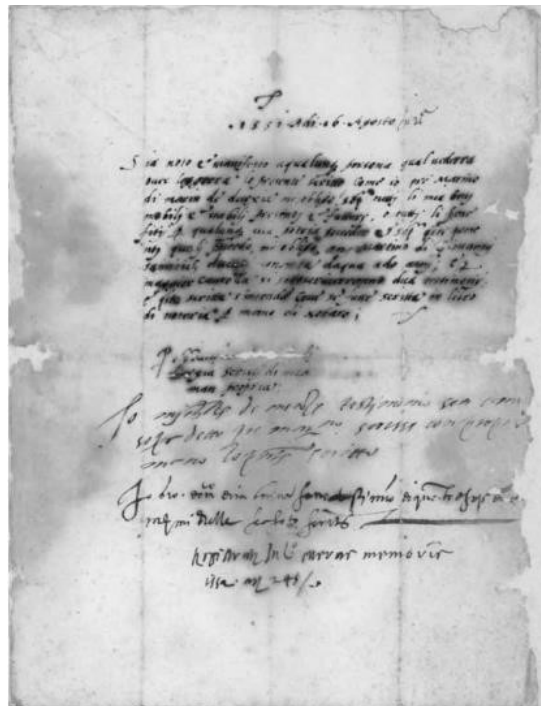
čekove, i da tom kontekstu, povijest kapitalizma seže od vremena Hamurabija do ere Rockefellera.

U ovom istorijskom periodu postojale su i novčanice iz Kine koje su samo podrazumijevale obećanje da će se izvršiti plaćanje njihovom donosiocu, a nisu imale nikakvu vrijednost. Izdavane su u nedostatku bakra za izradu kovanica. 300-400 godina poslije kineski car odobrio je izdavanje univerzalnih mjenica, da bi se nešto kasnije ukinulo to pravo, a vlada zadužila za organizovano izdavanje papirnog novca. U Evropi su prve novčanice izdate dosta kasnije, 1661. Od strane švedske Stocholm Banco, a pod nazivom kreditne bilješke. (Trivun, 2015).

Prema Lazareviću (2011) i Trivunu (2015), savremeni oblik mjenice se razvijao u srednjem vijeku i bio je usko povezan s prosperitetom gradova Italije, poput Đenove, Firence i Venecije, koji su se tada isticali u ekonomskim aktivnostima i međunarodnoj trgovini. Tu se počela javljati kao sredstvo razmjene u trgovini, pa je po tome i dobila naziv. Potiče od italijanske riječi *cambiare*, koja u slobodnom prevodu na naš jezik znači mijenjati. Na osnovu ovoga odmah nam je jasna prva funkcija koju je mjenica imala, odnosno, da je nastala kao rezultat potreba u robno-novčanim odnosima u društvu tog doba. Od tada se njeno primjenjivanje u poslovnim odnosima kontinuirano proširuje te dalje usavršava. Također, svi ostali mjenični termini imaju svoje korijene u italijanskom jeziku. Nestorović (1912) navodi da je najstarija pronađena mjenica iz 1193. godina, izdata u Pizi kao sopstvena domicilirana mjenica.

Na ovim prostorima to je svakako ispisana mjenica od stranice Marina Držića, koju možemo vidjeti na Slici 2. Ona ujedno predstavlja i njegov najstariji sačuvani autograf. Nalazi se u Državnom arhivu u Dubrovniku. Njome se 1551. godine Marin Držić obavezao da će svom prijatelju Martinu Šumićiću u roku od dvije godine vratiti devedeset dukata. Mjenica je potpisana od strane lično Marina Držića, a tome je posvjedočio Miho Menčetić, čije je svjedočenje popisom potvrdio Ivan Dominikov Ranjina. Zabilježeno je i od strane notara da je ova mjenica evidentirana u Knjizi vječnih spomena 1552. na listu 245.

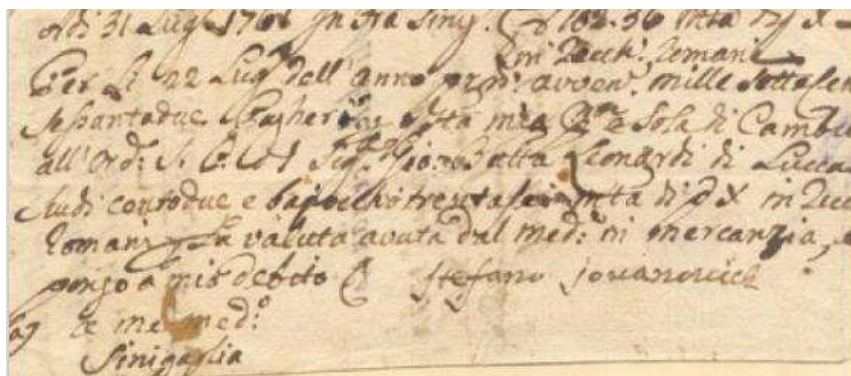
Slika 1: Mjenica Marina Držića iz 1551. godine

Izvor: *Eskurs o ikonografskim tragovima*, dostupno na:
http://www.matica.hr/melidia/pdf_knjige/843/franicTomic%201.pdf,
pristupljeno: 03.01.2019.

Najstariji primjerak mjenice sa područja Bosne i Hercegovine jeste mjenica trgovca Stefana Jovanovića napisana 1761 godine, a ista se čuva u Arhivu Bosne i Hercegovine. (Slika 2)

Slika 2: Mjenica trgovca Stefana Jovanovića iz 1761. godine

Izvor: Arhiv BiH,
dostupno na: <http://www.arhivbih.gov.ba/galerija1>, pristupljeno: 03.01.2019.

Također, pored razvoja trgovine u gradovima na sjeveru Italije, još jedan događaj za koji se veže postanak današnjeg oblika mjenice jeste progon Jevreja u Evropi. Bartoš (1974) objašnjava kako su Jevreji nakon početka progona, deponovali svoj novac kod svojih poslovnih prijatelja koji su izdavali naredbe za isplatu svom poslovnom prijatelju u inostranstvu, s tim da se isplata vrši u novcu koji je važio na dotičnoj teritoriji.

Trivun (2015) govori da se razvoj i korištenje mjenice vezuje za nesigurnost saobraćaja i za trgovinu na vašarima. Učestale pljačke, opasnosti mora, zabrana iznošenja novca iz zemlje i slično, bile su razlog da trgovci sve više počinju da koriste mjenice.

Kao što smo rekli, prva funkcije mjenica i nastala je shodno potrebama u robno-novčanim odnosima društva. Razne poteškoće u robnoj razmjeni motivisale su trgovce da tragaju za adekvatnim rješenjima, kako bi robnu razmjenu učinili lakšom i jednostavnijom. Tako je uvedeno sredstvo za lakšu trgovinu, odnosno mjenica. Prvobitno je i izdavana u obliku javnih isprave, kasnije je usavršavanjima postepeno dobijala formu i procedure. Kroz vrijeme mjenica se sve više prestala vezivati isključivo za osnovni posao, prestala je imati samo oblik sredstva plaćanja i biti mijenjačke prirode, evoluirala je i prešla u kreditno područje.

Tako se krajem 19. stoljeća postepeno pretvorila iz mjenjačkog sredstva u sredstvo trgovačkog kliringa, a potvrde o deponovanom novcu su počele da kruže između više lica, odnosno trgovaca (Trivun, 2015).

Kada se bavimo ulogama mjenice, bitno je istaknuti i preostale dvije svrhe mjenice, uključujući njezinu funkciju kao osiguranja plaćanja te kao instrumenta kreditiranja. Kao sredstvo za osiguranje plaćanja, mjenica ima ključnu ulogu u trgovačkim odnosima osiguravajući da prodani proizvodi budu pouzdano naplaćeni. Ovo pridonosi boljoj dinamici cijelog ekonomskog sistema, omogućavajući produženje rokova plaćanja i pojačavajući likvidnost poslovnih subjekata.

Isto tako, mjenica ima značajnu funkciju u podržavanju trgovačkih kredita. To se postiže putem omogućavanja indosiranja i eskontiranja mjenice, što podrazumijeva prijenos na drugog nositelja i naplatu prije datuma dospijea (Lazarević, 2011). Ova fleksibilnost i multifunkcionalnost mjenice doprinose olakšanju i unaprjeđenju finansijskih transakcija u okviru poslovnih veza.

Možemo reći da mjenica predstavlja veoma često sredstvo obezbjeđenja plaćanja u privredno-pravnim odnosima u Bosni i Hercegovini. Konstantno dolazi do njenih transformacija, jer od same njene pojave, neprestano proširuje i unaprjeđuje svoje uloge u poslovnom svijetu. Mjenica shodno svojim karakteristikama ima ogromnu komparativnu prednost u odnosu na druga sredstva obezbjeđenja plaćanja, a te karakteristike su lagana i brza prenosivost, odnosno cirkulacija sa jednog na drugo mjesto u privredno-pravnom prometu. Svojim napretkom,

dolazilo je do izmjena forme i oblika tokom razvoja mjenice. S početka je, iz sigurnosnih razloga, bilo prihvatljivo samo da mjenica bude napisana istim rukopisom i istom olovkom. Danas je za izdavanje mjenice dovoljno da postoji samo potpis mjeničnog dužnika, tj. izdavaoca mjenice, a ostali elementi mogu biti upisani od strane imaoca mjenice, onda kada mjenična obaveza dospije. Ovakav oblik mjenice je bjanko mjenica, a često se koristi kao instrument osiguranja plaćanja u poslovnim odnosima unutar Bosne i Hercegovine.. Ovo dodatno govori o karakteru fleksibilnosti i prenosivosti ove vrste mjenice. O bjanko mjenici, kao i o svim funkcijama mjenice, detaljnije će biti govora u narednim poglavljima rada.

2.2. Pravna priroda mjenice

Proces razvoja mjenice nije bio jednak i ravnomjeran u svim vremenskim periodima i u svim zemljama. Kako se mijenjala njena uloga, tako su se mijenjali međusobni pravni odnosi učesnika u mjenično-pravnim poslovima. Pojmovi i shvaćanja pravne prirode mjenica variraju kako među različitim pravno-teorijskim pristupima, tako i u zakonodavstvima pojedinih nacija, kako je napomenuto u istraživanju Turčića iz 2012. godine.

Vasiljević (1999) navodi da mjenično-pravna teorija prepoznaje tri različite škole razmišljanja o pravnoj prirodi mjenice, poznate kao germanska, anglosaksonska i mediteranska. Ova tri pristupa često se nazivaju "klasičnim" ili "starijim" perspektivama, kako je opisao Konjhodžić (2004).

Kako se razvijao kapitalistički način proizvodnje i savremenog bankarstva, upotreba mjenice je postajala masovnija. Iz tih razloga došlo je i do potrebe donošenja međunarodnih pravila o mjenici. Kako Turčić (2012) primjećuje, povećana upotreba mjenica u trgovinskim transakcijama zahtijevala je prevazilaženje lokalnih različitih tumačenja prirode i karakteristika ovog finansijskog instrumenta. To je potaknulo potrebu za širom standardizacijom pravnih odnosa vezanih za mjenice..

Proces unifikacije mjeničnog prava je bio dugotrajan i složen, međutim, Ženevske konvencije su ipak predstavljale najznačajnije obavezujuće međunarodne pravne akte iz oblasti mjeničnog prava (Trivun, 2015). Tako su njihovim donošenjem, razlike koje su postojale između germanske i meditaranske škole u značajnoj mjeni otklonjene ili smanjene.

Meditersku školu mjenice odlikuje stroga formalnost (Velimirović, 2001). Njene karakteristike se odlikuju o tome da su obavezna postojanja svih bitnih mjeničih elemenata u momentu njenog izdavanja i u postojanju tragova kauzalnosti. Ona zabranjuje izdavanje bjanko mjenice. Uglavnom se oslanjala na teoriju unita acta. Po toj teoriji mjenica je morala da bude ispisana jednim rukopisom i potpisom, te sa istom olovkom. Ovaj pristup je znatno utjecao na oblikovanje mjeničnih zakona u Francuskoj, Portugalu, Rumuniji, Poljskoj, Bugarskoj, Grčkoj, Turskoj i drugim sličnim jurisdikcijama (Turčić, 2012).

Kada se bavi germanskom školom, Velimirović (2001) opisuje mjenicu kao apstraktan i bezuvjetni pravni instrument koji je neovisan o osnovnom poslu kojem služi. Za razliku od mediteranske škole, u germanskoj je dozvoljeno izdavanje bjanko mjenice, gdje se i nakon izdavanja mogu ispunjavati bitni mjenični elementi. Prema ovoj školi, nije bilo obavezujuće da trasant u trenutku izdavanja mjenice ima novčano pokriće kod trasata.

Što se tiče anglosaksonske škole mjenice, nju odlikuje nezahijevanje stroge forme za izdavanje mjenice (Vasiljević, 1999). Dovoljno je samo da ona sadrži transantov nalog za isplatu mjenične svote, a dozvoljena je bila i kauzalnost kod mjenice. Tako se isplata mjenične svote mogla da veže za ispunjenje nekog naloga od strane remitenta tj. korisnika. Jankovec (1999) naglašava da prema ovoj školi nije strogo neophodno da se i u mjeničnoj ispravi nalazi riječ mjenica, već da se samo traži da pismena isprava sadrži безусловni pismeni nalog jednog lica drugom licu da plati na svakovremeni zahtjev, ili u određeno ili određivo buduće vrijeme, određeni iznos novca određenom licu ili po njegovoj naredbi.

Diskusije o pravnim odnosima koji se javljaju prilikom izdavanja i upotrebe mjenice, kao i o pravnoj prirodi same mjenične obaveze, su obilne. Postoje tri različita stajališta:

Pogled koji smatra da bi mjenica trebala biti analizirana kroz tradicionalne principe obligacijskog prava.

Stajalište koje tvrdi da mjenica predstavlja pravni čin s posebnim karakteristikama.

Perspektiva koja ističe da volja izdavatelja nije izvor mjeničnih prava i obaveza, već da zakonodavac svojim zakonima nastoji zaštititi povjerenje trećih strana u mjenicu.

Iako su ova shvatanja podijeljena u tri skupine, opet se javljaju razilaženja i među predstavnicima unutar svake od skupina, sa većim ili manjim razlikama.

Kada je riječ u pristalicama prve skupine, koji mjenicu posmatraju kroz klasične institute obligacijskog prava, onda tu imamo tri različite teorije, a to su:

Ugovorna teorija

Teorija delegacije

Teorija stipulacije.

U skladu s ugovornom teorijom, mjenica uključuje tri odvojena ugovora:

Prethodni ugovor između trasanta i remitenta.

Ugovor o mandatu između trasanta i trasata.

Cesija potraživanja između indosanta i indosatara.

Ovo gledište je najviše povezano s francuskim pravnim piscima poput Lyon-Caena i Renaulta, kako je istaknuto u radu Turčića (2012).

U okviru teorije delegacije, koju često povezujemo s francuskim piscem Thallerom, ističe se da izdavatelj mjenice (trasant), kao i svaki indosatar prilikom indosiranja mjenice, prenosi svog dužnika (transanta) zajedno s mjenicom prilikom predaje mjenice povjeritelju (remitentu) i budućim imateljima mjenice. Ovaj proces ponavlja se svaki put kada se mjenica prenosi (Vasiljević, 1999, i Turčić, 2012).

Što se tiče teorije stipulacije u korist treće osobe, temelji se na pretpostavci da dužnik (transant), izdajući mjenicu, daje obećanje povjeritelju (remitentu) i svakom budućem imatelju mjenice da će isplatiti određeni iznos novca ako transant to ne učini u trenutku dospelosti mjenice. Ova škola pridaje Ripertu, francuskom piscu, čiji pristup sugerira da svaki korisnik stipulacije stječe samostalno i neposredno pravo prema izdavatelju mjenice, bez ovisnosti o pravu stipulanta.

Za pristalice teorije koja tvrdi da je mjenica pravni čin sa specifičnim karakteristikama, postoje dvije različite perspektive: teorija jednostrane izjave volje i teorija koja kombinira jednostranu izjavu volje i ugovor. Prema teoriji jednostrane izjave volje, potpisivanjem mjenične isprave izražava se volja i preuzima obaveza isplate bilo kojem budućem imatelju mjenice. To znači da osoba koja potpisuje mjenicu postaje unaprijed dužnik budućeg imatelja mjenice.

S druge strane, teorija koja kombinira jednostranu izjavu volje i ugovor tvrdi da izdavatelj mjenice izražava svoju volju i preuzima mjeničnu obavezu prema budućim imateljima mjenice, ali istovremeno ulazi u izravan ugovorni odnos s remitentom, u čiju korist mjenica izdaje.

Nadalje, kako opisuje Turčić (2012), treća skupina pravnih pisaca negira volju dužnika i stranke kao izvor prava iz mjenice. Umjesto toga, naglašavaju da pravo iz mjenice proizlazi iz želje zakonodavca da zaštiti povjerenje trećih osoba u vanjsku formu mjenice kao sredstva za trgovačke transakcije. Unatoč različitim perspektivama, još uvijek postoji dominirajuće mišljenje da bi mjenicu trebalo smatrati aktom jednostrane izjave volje (Konjhodžić, 2004).

U okviru cilja ovog rada koji se odnosi na prikaz značaja i uloge mjenice kao sredstva osiguranja potraživanja u privredi u BiH, treba prvenstveno naglasiti da je mjenica je danas široko rasprostranjen način osiguranja plaćanja u privrednim i pravnim odnosima Bosne i Hercegovine. Konstantno se razvija, širi i unapređuje svoje funkcije u poslovnom životu. U odnosu na druge načine osiguranja plaćanja, mjenice imaju značajne prednosti, kao što je laka i brza prenosivost između različitih lokacija u ekonomskom i pravnom prometu.

U početku, iz sigurnosnih razloga, mjenica je morala biti pisana istim rukopisom i istom olovkom (Turčić, 2012), ali danas je za izdavanje mjenice dovoljan potpis na mjenici, a imalac mjenice može dodati i druge podatke. Ova specifična vrsta mjenice često se naziva bjanko mjenica i široko se koristi u svrhu osiguranja plaćanja u ekonomskim i pravnim odnosima u Bosni i Hercegovini. Važno je istaknuti njenu fleksibilnost i prenosivost. Međutim, bitno je napomenuti da se sadržaj bjanko mjenice često ne dogovara unaprijed između dužnika i vjerovnika iz osnovnog ugovora. Umjesto toga, vjerovniku se daje ovlaštenje da ispuni mjenicu ukoliko dužnik ne ispuni uvjete iz osnovnog ugovora. Ivanjko (2013) upozorava na potencijalne rizike ovakvog načina poslovanja, kako za izdavatelja bjanko mjenice, tako i za vjerovnika.

Problematika koja se često povezuje s ovom vrstom mjenice, koja se obično izdaje kao osiguranje za potraživanja, temelji se na njenom naknadnom ispunjenju. Trasant ili izdavatelj bjanko mjenice uvijek ima pravo prigovora ako smatra da mjenica nije ispravno ispunjena ili ako je ispunjena protivno prethodnom sporazumu o izdavanju mjenice. Sud će takav prigovor prihvatiti ako se iznese izravno protiv imatelja mjenice, koji je istovremeno i vjerovnik iz osnovnog ugovora (Ivanjko, 2013). Međutim, ako je mjenica koja je prvobitno izdana kao nepotpuna kasnije ispunjena na način suprotan postojećem sporazumu, povreda tog sporazuma ne može se prigovarati imatelju mjenice, osim ako je imatelj mjenice stekao mjenicu s namjerom obmane ili ako je postupao s velikom nepažnjom (Zakon o mjenici FBiH, članak 18, stav 2).

Kao ilustraciju ovog pitanja, možemo spomenuti dio obrazloženja presude Vrhovnog suda

Republike Srpske (61 0 Ps 003346 11 Rev) od 19. Marta 2013. godine u kojoj se navodi da bjanko mjenica predstavlja poseban tip mjenice koji nije u potpunosti ispunjen u trenutku izdavanja. *Ona postaje valjana mjenica tek kada ovlaštena osoba naknadno unese nedostajuće informacije. Ova vrsta mjenice temelji se na povjerenju, savjesnosti i poštenju te podrazumijeva da izdavatelj daje ovlaštenje primatelju mjenice da naknadno popuni obavezne detalje u skladu s ovlaštenjima koja mu su dana u trenutku izdavanja.*

Revizija je naglasila da je savjesnost imatelja mjenice važna samo prilikom sticanja mjenice te da ta savjesnost nije dovedena u pitanje. Revizija je utvrdila da tužitelj, kao izdavatelj mjenice, ne može uspješno osporavati popunjavanje bjanko mjenica zbog nepravilnosti jer tužena nije namjerno stekla mjenicu niti je postupala s izuzetnom nepažnjom. Prema stavovima revizije, odluka suda suprotna je odredbama članka 18. stavka 2. Zakona o mjenici. U konačnici, revizija je zaključila da ovaj prigovor nije osnovan.

Pored toga, može se javiti problem tokom procesa indosiranja mjenice od strane njenog nositelja na novog indosatara. Ivanjko (2013) napomenuo je da ako nositelj mjenice transferira mjenicu na novog indosatara i naknadno je ispunio na način koji nije u skladu s postojećim sporazumom, nositelj mjenice ne može osporiti kršenje tog sporazuma, osim u slučaju da je stekao mjenicu s namjerom obmane ili se ponašao s izuzetno visokim stupnjem nepažnje.

Zbog ovog razloga, u stvarnoj primjeni, preporučljivo je izdati bjanko mjenicu sa klauzulom "ne po naredbi" kako bi se osiguralo prava izdavatelja mjenice. Ova klauzula im omogućava da prigovore protiv ispunjenja mjenice suprotno ugovoru, isključivo protiv vlasnika mjenice, koji je isto tako uključen u osnovnu transakciju. Ako nositelj prenese prenosivu bjanko mjenicu ili je pogrešno ispunio, dužnik je obavezan platiti iznos naveden u mjenici trećoj strani i poduzeti pravne korake protiv prvotnog nositelja zbog kršenja ugovora o ispunjenju mjenice.

Osim toga, Zakon o mjenici Federacije Bosne i Hercegovine (članak 243) regulira način prenosa bjanko mjenice, jasno navodeći da samo mjenica koja sadrži klauzulu "ne po naredbi" može biti prenesena putem cesije, dok se mjenica izdata kao hartija od vrijednosti po naredbi prenosi putem indosamenta.

Kao što je očito iz prethodno navedenog, mjenica kao sredstvo osiguranja potraživanja u ekonomiji Bosne i Hercegovine nosi značajne rizike u vezi s naplatom potraživanja. Bez obzira na to da li je riječ o bjanko mjenici ili trasiranoj mjenici, proces naplate se oslanja na mnogo formalnih elemenata i radnji, stoga je nužno povećati nivo opreznosti u korištenju mjenice u svakodnevnim pravnim poslovima i precizno regulirati postupak. Smanjenje rizika povezanih s naplatom mjenice i njezinom ulogom kao osiguranja potraživanja oblikuje mjenično pravo, koje, kako ističu Trifković, Simić i Trivun (2004), predstavlja "kolekciju pravnih pravila koja uređuju mjenične transakcije i odnose osoba uključenih u te transakcije. U domaćem zakonodavstvu, ključni izvori su Zakon o mjenici (ZM) i Zakon o obligacionim odnosima (ZOO), o kojima ćemo raspravljati u nastavku.

2.3. Osobine mjenica i mjenična načela

2.3.1. Mjenična načela

Mjeničnim načelima utvrđuju se osnovna pravila u procesu poslovanja sa mjenicama. Razni autori sistemski i koncizno obrađuju ova načela, ističući sve njihove specifičnosti. Mjenična načela su vrlo važna, a pogotovo za zemlje koje prolaze kroz tranziciju. Njima se nadopunjuje postojeći Zakon o mjenici FBiH, čineći nam mjenično pravo jasnijim.

Uz opisivanje njihovih karakteristika, Trivun (2015) daje pregled sljedećih mjeničnih načela:

Načelo jedinstvenosti mjeničnih normi. Ovo načelo proističe iz jednakog načela na koje nailazimo kod obligacionog prava. U okviru ovog zakona, ugovorne strane u obavezama mogu biti kako fizičke, tako i pravne osobe. S obzirom da je utvrđeno da izdavanje vrijednosnih papira, pa samim time i mjenice, predstavlja akt jednostrane izjave volje kojim se zasniva obaveza, kao davaoci izjave mogu se pojaviti i pravna i fizička lica. To znači da se teza na kojoj se zasniva ovo mjenično načelo jeste da se mjeničnopravni odnosi uređuju na jedinstven način, istim normama koje važe jednako za pravne i za fizičke osobe. Kod fizičkih osoba, sposobnost

mjeničnog obavezivanja uslovljena je propisima građanskog ili privrednog zakonodavstva. Što se tiče pojma pravnog lica, ono obuhvata ne samo privredna društva, već sve pravne subjekte registrovane po bilo kom osnovu, na sva tri nivoa vlasti.

a) Načelo pismenosti. Načelo pismenosti ili formalnosti u mjeničnom pravu, znači da je mjenica strogo formalni pravni akt, jer je forma uslov samog postojanja mjenice (Velimirović, 2001). Mjenična forma propisana je zakonom i ne može se mijenjati. Uvjetovana je potrebom za visokim stepenom bezbjednosti mjeničnopravnog prometa. Ni u kojem slučaju ne može se izdati u usmenoj formi, već samo pismenim putem. Jednako se odnosi i na sve mjenične radnje. Sve ono što se eventualno usmenim putem dogovoriti, može se dokazivati jedino izvan mjeničnopravnog odnosa u posebnom parničnom postupku. Izuzeci postoje kod pretpostavljenih bitnih mjeničnih elemenata, te kod bjanko mjenice. (Trivun, 2015). Dovoljno je da mjenica bude potpisana i ovjerene od strane njenog izdatelja, a na temelju mjenične izjave ostale elemente može da upiše njen imalac.

b) Načelo apstraktnosti. Ovo načelo je jedno od dominantnih obilježja, u cilju njene brze i efikasne naplate. Sukladno načelu apstraktnosti, u slučaju sporova koji se pojave, neće se analizirati pravni temelj ili uzrok obaveze mjeničnog dužnika. U mjeničnom pravu, ključno je da je netko stavio svoj potpis na mjenički dokument, bez obzira na razlog tog potpisa, što zapravo nema nikakvog značaja. I tada se stvaraju obaveze prema potpisanoj mjenici, naravno ako uzmemo u obzir da je ona formalnopravno ispravna. Tako zaključujemo da za mjeničnopravni odnos nije važan osnovni posao, nego formalno i materijalno-pravni karakter mjeničnopravnog odnosa između povjerioca i dužnika.

c) Načelo inkorporacije. Sva prava i obaveze koja proističu iz mjenice vezuju se za posjedovanje ispravne mjenične isprave. Sve što nije inkorporisano u mjeničnu ispravu, ne smatra se da postoji. Na ovaj način će se povećati i bezbjednost položaja svih mjeničnih učesnika. Ovo načelo je usko povezano sa načelom strogosti, pismenosti, odnosno formalnosti. Trivun (2015) zaključuje da postojanje ovog načela zajedno s načelom pismenost podrazumijeva postojanje dva već spomeunta prava po samoj mjenici, a to je stvarno ili apsolutno pravo svojine na mjenici kao ispravi u fizičkom pogledu, i pravo koje je inkorporisano u mjenicu, a to je obligaciono (imovinsko ili relativno) pravo koje se kod mjenica uvijek izražava kao obaveza isplate određene mjenične svoje koja je upisana u mjenični slog. Najznačajniji praktični aspekt načela inkorporacije, se ogleda u tome da pravo da zahtijeva isplatu mjenične svote, može imati samo ono lice koje drži mjenicu. Velimirović (2001) posebno ističe mjenično načelo novčanosti, dok Trivun (2015) apsolvira isto u okviru načela inkorporacije.

d) Načelo novčanosti podrazumijeva da mjenica, uvijek mora glasiti na određenu novčanu svotu. Kao takva, mjenica jasno mora sadržavati vrstu i iznos novca. Treba imati na umu, da mjenica nikada ne može, glasiti na neki predmet ili neku uslugu.

e) Načelo fiksne mjenične obaveze. Prema Velimiroviću (2001) ovo načelo podrazumijeva da su mjenična prava mjeničnog povjerioca i obaveze mjeničnog dužnika strogo fiksirane u mjenici, te da se obim i sadržaj mjenične obaveze cijene na bazi onog što je istaknuto u mjeničnom pismenu. Svi elementi u mjenici moraju biti jasno, precizno i nedvosmisleno izraženi. Samo činjenice koje su unesene u mjenično pismo mogu da se dokazuju. Na određeni način ovo načelo štiti mjenične dužnike da povjerioci ne bi nametnuli još neke dodatne obaveze na njegov teret.

f) Načelo strogosti. S pravom možemo reći da je načelo strogosti i najvažnije mjenično načelo. Sva ostala načela u sebi sadrže njegove karakteristike. Načelo strogosti ima dva pravca svoga dejstva, a to su formalnopravni i materijalnopravni. Ivanjko (2013) naglašava da s gledišta materijalnog prava, mjenična obaveza predstavlja karakterističnu apstraktnu obavezu. To znači da dužnik obično nema pravo prigovarati zakonitom i savjesnom držatelju mjenice. S druge strane, s procesnog ili formalnopravnog stajališta, mjenica omogućava povjeriocu da putem brze sudske procedure ostvari plaćanje mjenice, pri čemu sud prisiljava dužnika mjenice na izvršenje obaveze plaćanja. U prošlosti je ovo načelo bilo još značajnije i više izraženo. Sve do druge polovine 19. stoljeća zadržao se institut dužničkog pritvora, gdje je povjeralica imao pravo da dužnika koji nije izvršio obaveze stavi u dužnički pritvor (Trivun, 2015 i Velimirović, 2001).

g) Načelo solidarnosti. Ovo načelo podrazumijeva da su svi mjenični dužnici i obveznici po mjenici i da tako solidarno odgovaraju za isplatu mjenične sume. S obzirom da je svaki mjenični dužnik u obavezi isplate cjelokupne mjenične svote, za mjeničnog povjerioca je bolje da ima više mjeničnih dužnika kako bi disperzovao rizik s aspekta naplate mjenice.

h) Kada govorimo o redosljedu naplate, imalac mjenice bi trebao prvo da se obrati glavnom mjeničnom dužniku, a tek u slučaju da glavni dužnik ne izvrši svoju obavezu plaćanja mjenice, tek tada ima pravo obratiti se eventualnim regresnim dužnicima i zahtijevati isplatu. Kada glavni dužnik izvrši isplatu, mjenična obaveza nestaje, no isto se ne događa u slučaju da neki od regresnih dužnika izvrši isplatu. U takvom slučaju mjenična obaveza neće nestati, već se može reći da je samo izvršen tzv. iskup mjenice.

i) Načelo samostalnosti. Svaki potpis na mjenici će stvoriti samostalnu obavezu koja ne zavisi od obaveza ostalih potpisnika. Prethodno je utvrđeno da obaveza jednog potpisnika može biti punovažeća i onda kada obaveza drugog potpisnika nije punovažna. U skladu s člankom 9. Zakona o mjenici Federacije Bosne i Hercegovine, čak i ako na mjenici postoje potpisi osoba koje nemaju pravnu sposobnost za obvezivanje mjeničnim aktom, ili ako su to lažni potpisi, ili potpisi fiktivnih osoba, ili ako iz nekog drugog razloga ti potpisi ne obvezuju osobe koje su ih stavile na mjenicu ili u čije ime je potpisana, obaveze drugih potpisnika i dalje ostaju pravno valjane.

j) Načelo neposrednosti. Svaki dužnik po mjenici direktno je odgovoran imaocu mjenice, odnosno povjeriocu po mjenici. Između svakog potpisnika mjenice i imaoca mjenice se uspostavlja direktan pravni odnos, a srž tog odnosa je određena mjeničnom ispravom.

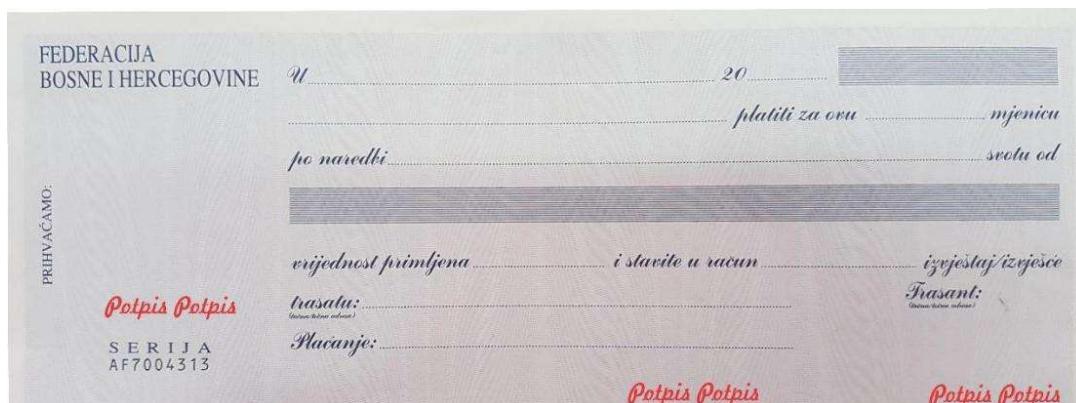
2.4. Mjenični elementi

Na samim počecima mjenica je imala elemente propisane običajnim pravom, gdje se u takvim uslovima nije moglo znati striktno koji to sve mjenični elementi neophodni za postojanje u vrijeme njihovog izdavanja. Vremenom forma i sadržaj mjenice su napredovali i pojavom kodifikacija utvrđuje se tačno koji su to bitni mjenični elementi. Određuje ih Zakon.

Prema Trivunu (2015) mjenični elementi dijele se na: bitne, pretpostavljene bitne i nebitne (klauzule), a još jedna njihova podjela je na: bitne mjenične elemente, pretpostavljene bitne mjenične elemente, nebitna mjenična lica i nebitne mjenične elemente (mjenične klauzule). Zakon jasno propisuje obvezne elemente koje mjenica mora sadržavati kako bi dobila status trasirane mjenice (kako je definirano u Zakonu o mjenici Federacije Bosne i Hercegovine, članak 3). To uključuje sljedeće:

- Jasnog naziva "mjenica", napisanog unutar same isprave, na jeziku na kojem je mjenica sastavljena.
- Bezuvjetnu uputu za plaćanje određenog iznosa novca.
- Ime osobe koja treba izvršiti plaćanje (trasat).
- Označenje datuma dospijeca.
- Navedeno mjesto na kojem će se plaćanje obaviti.
- Ime osobe kojoj će se iznos platiti ili po čijem će nalogu platiti (remitent).
- Naznačen datum i mjesto izdavanja mjenice.
- Potpis osobe koja je izdala mjenicu (trasant).

Slika 3: Mjenica

Izvor: <https://poduzetnice.ba/iz-pera-pravnika-mjenica-i-njena-primjena-u-praksi/mjenica-sa-potpisom/> Pristupljeno: 25.09.2019.

Pored ovih elementa Trivun (2015) navodi da postoji i niz drugih, a to su radnje i ličnosti koje ne moraju postojati u vrijeme izdavanja mjenice, ali mogu u bitnome da utiču na pojedine mjeničnopravne odnose (npr. Avalisti, indosanti, intervenijenti, različite mjenične klauzule...)

2.4.1. Bitni mjenični elementi

U bitne mjenične elemente spadaju: opći, personalni, geografski i kalendarski bitni elementi. U njihovom nedostatku mjenica ne može postojati, osim u dva slučaja, i to kada postoje elementi koji nisu uneseni, ali je njihovo postojanje prepostavljeno po sili zakona (Zakon o mjenici, član 4), a u drugom slučaju riječ je o postojanju bjanko mjenice.

Sami nazivi grupa bitnih elemenata nam već daju okvirnu sliku o čemu se radi. Naime, kada je riječ o općim mjeničnim elementima, tu imamo dva, a to su: prepoznatljiv znak da se radi o mjenici, koja mora biti unijeta na mjeničnom blanketu, te oznaka obaveze po mjenici ili naredba da se izvrši isplata određenog novčanog iznosa. Oba elementa moraju postojati da bi postojala i obaveza. Izuzetak je samo u slučaju bjanko mjenice, kod koje se ne unosi visina mjenične obaveze jer je realizacija neizvjesna.

Kod personalnih bitnih mjeničnih elemenata, u klasičnom obliku trasiranje mjenice imamo sva tri bitna mjenična elementa: trasant, trasat i remitent. Trivun (2015) nam navodi da je broj personalnih elemenata po mjenici različiti i da ovisi od vrste mjenice po sopstvenoj naredbi. Tako je kod bjanko mjenice dovoljan potpis lica koje se obavezu sa svojstvom akceptanta. U novijim pravnim slučajevima nema remitenta jer se često susrećemo sa oblikom mjenice gdje trasant vuče mjenicu po sopstvenoj naredbi, ili se sam obavezuje da istu isplati.

Razmatrajući geografske komponente mjenice, ključne tačke uključuju mjesto izdavanja i mjesto plaćanja. Ako se ne navede mjesto izdavanja mjenice, pretpostavit će se da se poklapa s adresom trasanta kao izdavaoca. U slučaju odsutnosti specifikacije mjesta plaćanja, isplata će se obaviti na lokaciji navedenoj uz trasata.

Konačno, kalendarski bitni mjenični elementi su datum izdavanja mjenice i vrijeme njezinog dospijea, odnosno isplate. Ako ništa nije naznačeno na mjenici, onda ona dospijeva a vista ili po viđenju, najkasnije godinu dana od izdavanja.

2.4.2. Pretpostavljeni bitni mjenični elementi

Kada pričamo o ovoj vrsti mjeničnih elemenata, kažemo da su to elementi za koje nije neophodno da budu striktno navedeni, već čije se postojanje pretpostavlja.

To su tri elementa u koje spadaju mjesto izdavanja mjenice, mjesto plaćanja mjenice i vrijeme dospijea mjenice.

2.4.3. Nebitna (fakultativna) mjenična lica

Pored gore pobrojanih lica i elemenata koji su neophodni i uslov su postojanja mjenice, i onih elemenata koji se pretpostavljaju. Naravno izraz nebitan se koristi u smislu da on nije uslova postojanja nekog pravnog odnosa, a što svakako ne znači da se isti ne pojavljuju u mjeničnopravnim odnosima i da nemaju utjecaja na njih, to zavisi od konkretnih okolnosti. Nebitna mjenična lica su sljedeća: indosanti i indosatar, protestant i protestat, avalista i honorat, domicilijant, domicilijat, akceptant, intervenijenti, instrumentalni svjedoci, punomoćnici, multiplikator i kopista i prezentant i prezentat. Pored ovih pojavljuju se još i regredijent, regresat, depozitan amortizant i platac.

2.4.4. Nebitni mjenični elementi, mjenične klauzule

Mjenične klauzule predstavljaju elemente koji mogu da budu od značaja za realizaciju prava i obaveza po mjenice, ali koji u istom slučaju nisu preduvjet za njenu validnost. Neke klauzule mogu biti već i unijete, a da je neophodno samo ispuniti pripadajuća polja u mjeničnom slogu. Te klauzule su sljedeće: avizo klauzula, klauzula o primljenom pokriću, klauzula po naredbi i klauzula o broju mjeničnih primjeraka.

Ostale klauzule koje se mogu pojaviti jesu klauzula o moneti (efektivnosti), klauzula o domicilliranju, klauzula o prezentaciji, kamatna klauzula, klauzula valute, klauzula o adresi, klauzula bez troškova (bez protesta), klauzula bez obaveze (regresa), kasatorna klauzula.

2.5. Osnovne funkcije mjenice i uloga mjenice u savremenim privredno-pravnim poslovima

2.5.1. Osnovne funkcije mjenice

Kada smo opisivali pravnu prirodu mjenice, dotakli smo se i osnovnih funkcija koje mjenica ima i koje je kroz svoj istorijski razvoj dodatno unaprijeđivala.

Ako sagledamo ciljeve radi kojih se u savremenom privredno-pravnom poslovanju koristi,

Trifković *et al* (2013) navode da u osnovi ona ima sljedeće funkcije:

- a) Funkciju kreditnog sredstva,
- b) Funkciju sredstva plaćanja,
- c) Funkciju sredstva obezbjeđenja potraživanja.

Posmatrajući mjenicu kao kreditno sredstvo, možemo reći da je mjenica u ovom svojstvu bila u primjeni u ranijem periodu, posebno prije pojave elektronskog bankarstva. U stvarnom poslovnom svijetu, mjenica je bila prisutna u različitim vrstama ugovora. Koristila se kao finansijski instrument kod nekih ugovora o prometu roba i usluga (kao poslovna ili robna mjenica), ugovora o kreditnim transakcijama (finansijska mjenica), te u odnosima između trgovaca ili kod dokumentarnih akreditiva.

Kao kreditno sredstvo, mjenica je imala široku primjenu prilikom odobravanja kredita fizičkim i pravnim osobama. U tom kontekstu, mjenica je služila kao ključni dokument, na temelju kojeg je povjerilac ostvarivao naplatu svojih potraživanja od dužnika.

U današnjem dobu mjenica se rijetko koristi kao kreditno sredstvo, ali davanje robe uz odgođeno plaćanje, na određen način predstavlja jedan oblik trgovačkog kredita. Davanje robe uz odgođeno plaćanje je poznato kao dobavljački kredit. Prilikom davanja robe na odgođeno plaćanje, privredni subjekti obavezno trebaju pogledati historiju stanja računa budućeg izdavaoca mjenica (mjeničnog dužnika), jer postojanje eventualnih podataka o prethodnim blokadama računa, ukazuje na veliki rizik u prihvatanju mjenice kao sredstva osiguranja potraživanja. Svaka prethodna blokada računa je znak, da je riječ o rizičnom poslovnom partneru, što može biti indikator da u tom slučaju, mjenica možda neće biti od velike pomoći u procesu naplate potraživanja. Zato prodaja robe uz odgođeno plaćanje uz prihvatanje mjenice u svrhu obezbjeđenja, u praksi predstavlja veliki rizik.

U savremenim privredno – pravnim odnosima u BiH, dobavljački kredit je izuzetno česta pojava, a osnovne njegove karakteristike su praktičnost i rizičnost. Razlozi rizičnosti se ogledaju kroz gubitak likvidnosti mnogih privrednih subjekata. Kod dobavljačkih kredita, obično dobavljač robe, bio on prodavac ili proizvođač, određuje uslove u ovoj vrsti kreditiranja. Ali, ipak ovdje važe znatno liberalnija pravila u odnosu na bankarske kredite. U kontekstu dobavljačkih kredita, mjenica se koristi kao jamstvo za isplatu, tj. kao određena vrsta garancije da će roba biti naplaćena u predviđenim rokovima.

Prema Gloginiću (2000) karakteristika mjenice, da bude sredstvo plaćanja daje mogućnost njenom imaoocu da mjenicom izvrši plaćanje svojih obaveza, i to prenošenjem prava iz mjenice na bilo kojeg povjerioca. To znači da ako je mjenični povjerilac za isporučenu robu primio mjenicu, u kojoj je sadržan određeni rok plaćanja, mjenični povjerilac može vršiti plaćanje svojih obaveza povjeriocima putem indosamenta. Plaćanje na ovaj način, se može vršiti do momenta isteka roka za naplatu mjenične svote. Ovo se ne odnosi na mjenicu koja sadrži klauzulu „ne po naredbi“, jer se takva mjenica ne može indosirati, odnosno mjenica koja sadrži tu klauzulu nije prenosiva.

Naredba o indosiranju se izdaje na poledini mjenice. Međutim, na današnjem vremenu preduzeća ne prihvataju ovakvu vrstu plaćanja, čime je ova funkcija mjenice dobila sekundarni značaj.

Međutim, da bi mjenica mogla funkcionirati kao način plaćanja, ključno je da dospelost takve mjenice bude određena kao "po viđenju" ili "a vista".

Treća funkcija mjenice, je mogućnost mjenice da služi kao sredstvo osiguranja naplate potraživanja. Upravo je upotreba mjenice kroz ovu funkciju, ustvari predmet istraživanja ovog rada. U svrhu zadovoljenja ove funkcije mjenice, uglavnom se koristi vlastita bjanko mjenica, dok se trasirana mjenica veoma rijetko može sresti kao sredstvo osiguranja potraživanja. Mjenica se kao sredstvo osiguranja potraživanja, obično koristi kod potrošačkih i stambenih kredita, pružajući mogućnost povjeriocu, da u slučaju ne plaćanja od strane mjeničnog dužnika, podnese mjenice na račun mjeničnog dužnika u bankama, te na taj način naplati dospjelo potraživanje.

Osim toga, mjenica kao sredstvo osiguranja potraživanja, ima danas široku primjenu i u poslovanju između privrednih subjekata, u situacijama kada se iz različitih razloga, zasnivaju dužničko - povjerilački odnosi. Obično je riječ o situacijama kada povjerilac, isporučuje određenu robu dužniku uz odgođeno plaćanje, a dužnik u nemogućnosti avansnog plaćanja ili plaćanja u momentu preuzimanja robe, predaje povjeriocu mjenice u cilju obezbjeđenja plaćanja duga.

Omerbašić (2014) navodi da je osnovna komparativna prednost mjenice u sistemu naplate potraživanja, u odnosu na druga sredstava osiguranja, je brzina i fleksibilnost izdavanja mjenica. Prema važećim propisima, za izdavanje mjenica nisu potrebne banke sa svojim složenim procedurama. Za razliku od hipoteke, kao najpouzdanijeg sredstva obezbjeđenja, za emitovanje mjenica nisu neophodni notari i sudovi. Dovoljna je volja mjeničnog povjerioca i mjeničnog dužnika. To se u početku sve čini dosta jednostavnim, i jeste, a efekat upotrebe mjenice kao sredstva osiguranja potraživanja će biti utvrđen ovim radom.

Prema tome, ukoliko dužnik za isporučenu robu, ne plati svoj dug povjeriocu u predviđenom roku, povjerilac ima legitimno pravo da pusti mjenice na naplatu.

Ukoliko imalac mjenice ne uspije naplatiti svoje potraživanje, on ima pravo da zahtijeva od banke evidentiranje mjenica u red naplate. Pravilo je da se jednom mjenicom, može izvršiti blokada samo jednog računa mjeničnog dužnika.

2.6. Uloga mjenice u savremenim privredno-pravnim poslovima

U današnjem, savremenom dobu, mjenica je prepoznatljiv i rasporostranjen vrijednosti papir, u cijelom svijetu. Teško će biti zamisliti mnogi broj pravno-bankarskih operacija, a najčešće su u pitanju sljedeći od njih: kreditni aranžmani, poslovi međunarodnog akreditiva, poslovi eskonta i reeskonta, i obezbjeđenje potraživanja nastalog po raznim drugim osnovama.

Aktuelna nestabilnost u privrednom sektoru u BiH, je rezultirala, da se danas mjenica uglavnom koristi kao sredstvo obezbjeđenja plaćanja. To znači da ima ulogu da se prodana roba, proizvodi ili krediti uspješno naplate. Privrednim subjektima plasiranje robe ne predstavlja problem, za razliku od naplate za plasiranu robu.

Dakle, mjenica predstavlja vrijednosni papir, na koji danas nailazimo u zakonom propisanoj formi. Izdavalac mjenice se njenim izdavanjem obavezuje da će imaću mjenice, platiti određeni iznos novca (vlastita mjenica) ili da će taj iznos novca (mjenična svota) platiti po njegovoj naredbi neko drugo lice (trasirana mjenica).

Drugim riječima, mjenicu može platiti izdavalac mjenice ili neko drugo lice. U prvom slučaju, imamo posla s mjenicom koju je izdao sam izdavalac, dok se u drugom slučaju radi o trasiranoj mjenici, koju je izdao neki treći subjekt (trasant).

Na ovaj način smo ustanovili dvije vrste mjenice, koje Zakoni o mjenici FBiH i Republike Srpske tretiraju, a radi prostijeg postupka izdavanja mjenice, kao i zbog sigurnosti drugih lica, danas kao sredstvo obezbjeđenja plaćanja duga uglavnom nailazimo vlastite bjanko mjenice sredstvo.

2.7. Osnovni razlozi upotrebe mjenice u svrhu osiguranja naplate potraživanja u privredno-pravnim odnosima u BiH

BiH i njena privreda još uvijek prolaze kroz etapu posttranzicije, a u sklopu toga nailazi i na mnoge komplikacije i probleme koji mogu da ugroze ekonomsku stabilnost. Ovaj princip se primjenjuje kako na razini pojedinačnih transakcija (mikro nivo) tako i na širem, općem ekonomskom okruženju (makro nivo). U zemljama zapada već vladaju zakoni tržišne ekonomije, dok u BiH još uvijek ne egizistiraju svi, a posebno ne primjenjuju.

Ukoliko posmatramo period prije recesije, možemo uvidjeti da je on ispunjen enormnim finansijskim zaduživanjima. Ovo možemo posmatrati kao logičnost, s obzirom da je u postratnom periodu u našoj zemlji bio manjak finansijskih sredstava, a ista su bila potrebna i fizičkim i pravnim licima. Fizičkim licima su bila potrebna za rješavanje stambenih pitanja i uopšteno životne potrebe, a dok kod pravnih lica javila se potreba za ulaganjima i razvijanjima biznisa.

Dolaskom recesije mnoga društva nailaze na probleme solventnosti, odnosno, nemoguća pokrića svojih obaveza. Drugi problem je i inflacija koja je imala utjecaj na smanjenje kupovne moći fizičkih osoba. Uzimajući u obzir nastale okolnosti i komplikacije u njima, subjektima koji su ranije uzeli kredite, bez obzira radilo se pravnim ili fizičkom osobama, postalo je teško vršiti servisiranje postojećih kreditnih aranžmana.

I ranije, a i sada, proizvodi i roba su se prodavali uz odgođeno plaćanje. Možemo slobodno reći da su subjekti, sa obje strane, bili primorani na prihvatanje ovakve vrste plaćanja. Prije svega, pravna i fizička lica, koja su vršila nabavke (dužnici) nisu bila u mogućnosti plaćati robu u momentu preuzimanja ili avansno, a s druge strane, prodavači ili proizvođači (povjerioci) su morali da svoju robu plasiraju kako bi opstali na tržištu i kako ne bi izgubili tržišnu utakmicu sa stranim subjektima koji svoju robu i proizvode plasiraju u BiH.

Brojne su kompanije u BiH koje imaju probleme sa likvidnošću u momentu kupovina robe, a uzroke za ove pojave nalazimo najčešće u preinvestiranosti i prezaduženosti, blokadi računa i sporoj naplati dospjelih potraživanja. S druge strane postoje pojedina pravna i fizička lica koja iskorištavaju nedovoljno brz pravosudni sistem u BiH pa otežu i sa izmirivanjem svojih obaveza.

S obzirom na sve prethodno navedeno, temeljno pitanje koje se postavlja jest kako poslovni subjekti mogu osigurati naplatu svojih potraživanja. Omerbašić (2014) navodi da se u BiH danas uglavnom koriste naredna sredstva naplate potraživanja:

- a) Jemstvo drugih subjekata za obaveze glavnog dužnika,
- b) Zaloga na pokretnim stvarima dužnika,
- c) Hipoteka na nekretninama dužnika,
- d) Zakonska rješenja,
- e) Bankarske garancije,
- f) Mjenice.

Iskustva iz prakse pokazuju da od ovih navedenih sredstava osiguranja potraživanja, najpouzdanija jesu sredstva osiguranja plaćanja hipoteka i bankarska garancija. Međutim, ova sredstva osiguranja je sve teže osigurati, jer su brojni privredni subjekti već pod hipoteku dali nekretnine kojima raspolažu, kako bi mogli osigurati sredstva za svoje redovno poslovanje. Dok je kod osiguranja kroz bankarske garancije, problem što privredni subjekti obični nemaju šta ponuditi bankama kao kolateral za izdavanje garancije.

Sve navedeno predstavlja neke od razloga zbog kojih mjenica kao sredstvo obezbjeđenja naplate potraživanja u privredno-pravnim odnosima dolazi u prvi plan. Posebno se tu ističe bjanko mjenica. Proces izdavanja mjenice je lak i to je svakako jedna velika prednost u odnosu na ostala navedena sredstva obezbjeđenja potraživanja. Prije uzimanja sredstva osiguranja potraživanja, povjerilac je dužan da izvrši sve neophodne provjere kao što su provjera boniteta potencijalnog dužnika, kako bi uvidio koliki je nivo rizičnosti sklapanja poslovne saradnje. A kada je poslovna saradnja već sklopljena, mora se vršiti stalno praćenje stanja kupca, da negativne pojave njegovog poslovanja ne bi naštetile povjeriocu.

2.8. Pravne karakteristike mjenice kao sredstva osiguranja naplate potraživanja

Iako postoje različiti pogledi na prirodu mjenice, vremenom su evropske kontinentalne zemlje razvile unificirano mišljenje u vezi sa značajnim pravnim karakteristikama mjenice.

Lazarević (2013) naglašava da te karakteristike čine mjenicu potpunijim i značajnijim sredstvom osiguranja u privredno - pravnom poslovanju. A karakteristike su sljedeće:

Mjenica je vrijednosni papir. U mjenici kao hartiji od vrijednosti je inkorporisano određeno pravo, koje je za nju tijesno vezano. Zato se to pravo ne može ni ostvarivati ni prenositi bez mjenice.

Mjenica je obligaciona hartija od vrijednosti, jer potraživanja sadržana u mjenici imaju obligaciono – pravni karakter.

Mjenica je papir od vrijednosti po naredbi, a tu karakteristiku mjenica ima po zakonu. Ona se može i osloboditi ove karakteristike, a to se postiže unošenjem rekta klauzule.

Mjenica se smatra prezentacijskim vrijednosnim papirom, što znači da mjenični vjerovnik mora prezentirati mjenicu dužniku kako bi ostvario prava navedena u njoj. U krajnjem slučaju, mjenica se kao sredstvo osiguranja naplate potraživanja podnosi na naplatu na račune mjeničnog dužnika u bankama.

Mjenica je javna isprava, što znači da su sve informacije navedene u njoj pretpostavljene kao istinite. Stoga, osobe koje postupaju u dobroj vjeri mogu pouzdano vjerovati u vjerodostojnost njenog sadržaja, što znači da pošteni stjecatelj ne može biti suočen s prigovorima iz osnovnog posla s kojim je mjenica povezana. (Amon, 2006).

Karakteristika solidarnosti mjenične obaveze je od posebnog značaja, obzirom da mjeničnom povjeriocu, odgovaraju svi potpisnici mjenične obveze pored glavnog mjeničnog dužnika.

Mjenična obaveza je autonomna, što znači da bilo kakva nevažeća obaveza jednog od mjeničnih dužnika ne oslobađa ostale dužnike od svojih mjeničnih obveza.

Uvijek glasi na isplatu određene novčane svote, a to znači da ne glasi na predaju stvari ili na izvršenje nekih činidbi.

Mjenica uvijek ima apstraktan karakter kao hartija od vrijednosti, što znači da se iz nje ne može zaključiti pravni osnov ili izvorište iz kojeg je potekla, kako ističe Lazarević (2011).

Mjenica je strog i formalan dokument koji predstavlja hartiju od vrijednosti, pa nedostatak nekog od njenih ključnih elemenata dovodi u pitanje njezinu valjanost.

Mjenično-pravni odnos nastaje u trenutku izdavanja mjenice.

Mjenična obaveza se odnosi samo na ono što je unešeno u mjenicu, odnosno na ono što je sadržano u mjenici.

Mjenica se ponekad naziva negocijabilnim vrijednosnim papirom, što ukazuje na svojstvo prenosivosti. (Momčinović, 2002)

3. ZAKONSKO UREĐENJE MJENICE U MJENIČNOM PRAVU BIH

3.1. Zakonske osnove i definicije mjenice

Mada su već u prvom poglavlju spomenute definicije koje se odnose na mjenicu, u ovom djelu rada koji govori o zakonskom uređenju mjenice u mjeničnom pravu BiH, još jedanput spomenut ćemo na koji to način Zakon o mjenici Federacije BiH i Zakon o mjenici Republike Srpske, oba u članu 1, definišu mjenicu: sredstvo plaćanja i instrument osiguranja/obezbijeđenja plaćanja.

U osnovi ovo znači da mjenica pravnim i fizičkim licima može da pruži naredne dvije mogućnosti:

Prva mogućnost znači da se mjenica može koristiti kao vrijednosni papir i njim se kao takvim mogu izmirivati obaveze koje imamo prema povjeriocima.

Druga mogućnost znači da se mjenica može upotrebljavati i kao instrument, odnosno sredstvo garancije za osiguranje otplate određenog duga. Bitno je pomenuti i da entiteski zakoni u članu 3. definišu mjenicu kao bezvjetan nalog da se plati određena svota novca. I Markuljević (2002) naglašava da je mjenica dokument plativ isključivo u novcu i nezavisan je od ostalih obliacionih odnosa.

3.2. Izvori mjeničnog prava

Mjenično pravo samo po sebi predstavlja skup pravnih pravila o mjenici. Uzimajući u obzir činjenicu da se mjenično pravo konstantno tokom vremena poboljšavalo i dopunjavalo, svakako da njegov razvoj još uvijek traje. U svakom slučaju, pravna i poslovna praksa zahtijevaju nova zakonska rješenja, stoga bi mjenično pravo trebalo da bude u prioritetima u smislu promjena koje su uvjetovane realnim potrebama.

Osnovna podjela izvora mjeničnog prava jeste na međunarodne izvori prava i domaće izvori prava, koje ćemo posebno obraditi.

3.3. Domaći izvori mjeničnog prava

Govoreći o domaćim izvorima prava svakako mislimo na izvore prava koji su u funkciji primjene na mnogobrojne mjeničnopravne odnose. Pojedini od domaćih izvora prava neposredno se odnose na regulisanje mjeničnopravnih odnosa, a ostali su u funkciji primjene mjeničnih načela, kao i mjeničnopravnih odnosa koji nastaju povodom mjenice (Trivun, 2015).

Zakon o mjenici u Bosni i Hercegovini pušten je na entitetski nivo. Zakoni o mjenicama FBiH i RS-a su proizašli iz Zakona o mjenici koji je 1946. godine donešen u bivšoj državi. Taj zakon je urađen na bazi Ženevske konvencije iz 1930. godine. Trivun (2015) ističe da je postojao i Zakon o mjenici iz 1928. godine, međutim, on je rađen na osnovu Haške konvencije. S obzirom da nam je poznata srodnost rješenja Haške i Ženevskih konvencija, prilično su ujednačena i rješenja ovih zakonskih projekata.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, važeći je Zakon o mjenici donesen 2000. godine, uz dopune iz 2003. godine. S druge strane, u Republici Srpskoj (RS), na snazi je Zakon o mjenici donesen 2001. godine. Budući da ova dva zakona imaju istu podlogu, ne postoje značajnije razlike među njima. Npr, jedna od razlika na koju možemo naići analizirajući oba zakona, jeste u pogledu načina utvrđivanja eskontne stope koji je regulisan članom 49. u FBiH, te članom 50. u RS. Naime, u FBiH se eskontna stopa utvrđuje u visini koju uvrđuje Evropska centralna banka, a u RS-u stopu utvrđuje Vlada RS-a. Također, postoji još nekoliko razlika, ali su suštinski postulati osnovnih mjeničnopravnih instituta jednaki.

Ovi zakoni razlikuju trasiranu i vlastitu mjenicu, uređujući osnove ove dvije vrste mjenica. Sve ostale vrste mjenica su izvedenice iz ove dvije vrste mjenica, nastale na temelju privredno - pravne prakse, koja je pratila potrebe privrede.

Trifković *et al* (2013) ističu da ključni izvori mjeničnog prava u našem pravnom sistemu obuhvaćaju Zakon o mjenici i Zakon o obligacionim odnosima. Ipak, potrebno je još izdvojiti i naredne zakone koji spadaju u domaće izvore prava kod mjenice, a to su: Zakon o parničnom

potupku, Zakon o unutrašnjem platnom prometu, Zakon o izvršnom postupku, Zakon o privrednim društvima, Zakon o vanparničnom postupku, Zakon o visini stope zatezne kamate, Zakon o zaštiti potrošača i druge propise.

Kao posebne izvore prava Trivun (2015) ističe da se u obzir mogu uzeti i svi podzakonski akti koji su funkciji primjene nabrojanih zakona. Također imamo i Pravilnik o obrascu mjenice i naknadi za posredovanje.

3.4. Međunarodni izvori mjeničnog prava

Nakon izloženih domaćih izvora mjeničnog prava, sagledati ćemo i međunarodne. Prije svega, to su svakako Ženevske konvencije donesene 1930. godine na Međunarodnoj konvenciji za unifikaciju mjeničnog prava, a to su Konvencija o jedinstvenom zakonu o mjenici, Konvencija o sukobu zakona u oblasti mjenice i Konvencija o taksama u oblasti mjenice. Ristić (1998) kaže da ženevski model tržišne mjenice podrazumijeva jedinstven pristup i isto shvatanje mjenične sadržine i forme mjeničnih principa, načela, elemenata i karakteristika od strane svih zemalja potpisnica sve tri Ženevske konvencije. Sjedinjene Američke Države i Engleska nisu potpisnice ove Konvencije. (Amon, 2006). Bivša Kraljevina Jugoslavija je potpisnica Ženevske Konvencije, pa su zato svi zakoni o mjenici, koji su donešeni u zemljama nastalim raspadom bivše države, usklađeni sa navedenom konvencijom.

Iako u mjeničnom pravu nema tako veliki značaj kao Ženevske konvencije treba naglasiti se i Haški mjenični regelman iz 1912. godine može uzeti kao relevantan izvor prava.

UNCITRAL (Komisija UN-a za međunarodno trgovačko pravo) je 1971. godine razradila Konvenciju s jednoobraznim pravilima za posebnu vrstu trgovačke hartije od vrijednosti, koja je prvobitno bila relevantna samo u kontekstu međunarodnih poslovanja. No, Konvencija UN-a o međunarodnoj trasiranoj i međunarodnoj vlastitoj mjenici usvojena je tek 1988. godine. Ova Konvencija se temelji na Ženevskim konvencijama i na anglo-saksonskom mjeničnom pravu, s posebnim naglaskom na jednoobrazni trgovački zakonik Sjedinjenih Američkih Država i američki Zakon o pregovornim ispravama iz 1896. godine. Ova Konvencija iz 1988. godine se primjenjuje samo u međunarodnim plaćanjima.

3.5. Mjenično-pravna sposobnost subjekta u mjeničnom pravu

Obzirom na značaj mjenice kao sredstva osiguranja potraživanja, postavlja se pitanje mjenično - pravne sposobnosti subjekata u mjeničnom pravu. Razlikujemo aktivnu i pasivnu mjenično - pravnu sposobnost subjekata. Mitrić (2017) naglašava potrebu razlikovanja ove sposobnosti od slučajeva kada zakon zabranjuje upotrebu mjenice kao sredstva osiguranja za određene vrste ugovora, pri čemu takva mjenica postaje ništetna.

Pod aktivnom mjenično - pravnom sposobnošću se podrazumjeva, sposobnost nekog lica da stiče prava sadržana u mjenici, odnosno da bude povjerilac po toj mjenici. Tako je sasvim jasno da aktivnu mjenično pravnu sposobnost, mora posjedovati remitent i indosatar (Amon, 2006). Iako su, posebno ranije, postojala sukobita mišljenja u pogledu ove sposobnosti, danas je prihvatljiv stav da se ova vrsta mjenične sposobnosti, izjednačava sa pravnom sposobnošću. Svjesni smo da pravna sposobnost označava našu ovlaštenost da budemo nositelji prava i obveza.

S druge strane, pasivna mjenično - pravna sposobnost predstavlja sposobnost mjenično pravnog obvezivanja. Pasivna mjenična sposobnost cijeni se prema pravilima koja važe za opću poslovnu sposobnost, odnosno prema pravilima građanskog za fizička i poslovnog prava za pravna lica (Trivun, 2015).

Poslovna sposobnost je mogućnost osobe da donosi pravno valjane odluke i da stupa u ugovorno obavezujuće odnose. Tako ovu vrstu mjenične sposobnosti posjeduju, trasant i ostali mjenični dužnici, kao što su akceptant, indosant, avalist te intervenijent.

3.6. Uloga Zakona u unutrašnjem platnom prometu

Zakon o unutrašnjem platnom prometu igra nezamjenjivu ulogu kada je riječ o naplati mjenica putem režima glavnog i ostalih računa. Ovaj zakon, sa svojim specifičnim odredbama i normama, regulira unutrašnje transakcije i plaćanja među računima unutar iste države ili pravne jurisdikcije.

Zakon o unutrašnjem platnom prometu jasno definira postupke plaćanja i propisuje načine kako se transakcije između računa izvršavaju. Ovo je posebno važno kada govorimo o naplati mjenica jer osigurava pravilan protok sredstava.

Zakon regulira različite vrste računa, uključujući glavne račune i ostale račune i jamči da se sve transakcije, uključujući one koje uključuju mjenice, provode u skladu s pravnim okvirom i relevantnim propisima. Ovo osigurava zakonitost i pravilnost svih transakcija u platnom prometu.

Član 23. Zakona definiše prioritete u redoslijedu naplate u slučaju nelikvidnosti koji su sljedeći:

1. nalozi za plaćanje i osnove za naplatu carina i carinskih dažbina, posebnih poreza-akciza, poreza na dodanu vrijednost, poreza na dohodak i drugih poreza, po posebnim propisima – prema vremenu primitka;
2. nalozi za plaćanje i osnove za naplatu doprinosa iz plaća i na plaće – prema vremenu primitka;
3. nalozi za plaćanje i osnove za naplatu ostalih javnih prihoda, po posebnim propisima – prema vremenu primitka;

4. nalozi za plaćanje i osnove za naplatu po drugim izvršnim odlukama organa uprave i sudskih organa – prema vremenu primitka;
5. nalozi povjerioca na osnovu dospjelih vrijednosnih papira, mjenica ili ovlaštenja koje je dužnik dao svojoj ovlaštenoj organizaciji i svom povjeriocu – prema vremenu primitka;
6. ostali osnovi za naplatu.

Nalozi za prisilnu naplatu iz sljedećeg reda prioriteta mogu se izvršavati tek po izvršenju svih naloga za prisilnu naplatu iz prethodnog reda prioriteta, uključujući i naloge za prisilnu naplatu koji su primljeni u međuvremenu.

U članu 25. ovog zakona također se propisuje postupak kada na računima platitelja nema dovoljno sredstava za izvršenje naloga u slučaju nelikvidnosti, ali platitelj ima otvorene račune kod drugih ovlaštenih organizacija. U takvom slučaju, ovlaštena organizacija koja vodi glavni račun platitelja na kojem se nalazi nalog za plaćanje šalje zahtjev drugim ovlaštenim organizacijama istog dana, osim ako postoji opravdana spriječenost, tada najkasnije idućeg radnog dana, za blokadu svih računa platitelja u konvertibilnim markama i deviznih računa koje vodi u tim ovlaštenim organizacijama. Druga ovlaštena organizacija obavezna je postupiti prema zahtjevu ovlaštene organizacije i blokirati sve račune platitelja koji se vode kod nje, a blokada traje sve do obavijesti ovlaštene organizacije o prestanku blokade računa. Informacije o blokiranim računima poslovnih subjekata moraju se dostaviti Jedinственom registru.

Tako da možemo reći da ovaj zakon štiti prava i interese svih strana u transakcijama, uključujući povjerioce, dužnike i banke koje posreduju u transferu sredstava. Pruža sigurnost svim učesnicima i osigurava da se njihova potraživanja ostvaruju u skladu s pravilima.

U konačnici, Zakon o unutrašnjem platnom prometu postavlja temelje za efikasnu i zakonitu naplatu mjenica putem režima računa. Njegove odredbe, preciznosti i sveobuhvatnost omogućavaju pravilno funkcioniranje platnog sistema, čuvaju integritet procesa naplate i osiguravaju sigurnost svih učesnika.

3.7. Vrste mjenica kao sredstva naplate potraživanja

Postoji više podjela, odnosno više vrsta mjenica, koje su se tokom historijskog razvoja mjenice kroz privredno-pravnu praksu pojavile i razvile. Podjele mjenica ovise o kriterijima koji se uzimaju u pogledu njenog izdavanja. Naime, najčešći kriterij podjele mjenica koji je zastupljen u teoriji i praksi, jeste kriterij podjele mjenica prema osobama koje trebaju da plate mjenicu, odnosno ispune mjeničnu obavezu (Trivun, 2015) i sa stanovišta tog kriterija mjenice dijelimo na trasirane i vlastite mjenice. Drugačije govoreći, ključna razlika između vlastite i trasirane mjenice leži u tome da li mjenica sadrži nalog izdavatelja mjenice upućen trećoj osobi da ispuni mjeničnu obvezu ili obećanje izdavatelja mjenice da će sam ispuniti mjeničnu obvezu, kako je

pojasnio Radić (2019). Shodno njegovoj zastupljenosti, ovaj kriterij će biti osnov za ovaj rad u pogledu utvrđivanja vrsta mjenica.

Trivun (2015) spominje još par kriterija i podjela njihovog stanovišta. Tako da ponovimo, prema gore već pomenutom kriteriju, mjenice dijelimo na:

- a) Trasiranu i
- b) Vlastitu (sopstvenu) mjenicu

Prema trgovačoj funkciji mjenice možemo govoriti o:

- a) Poslovnim ili robnim i
- b) Novčanim ili finansijskim.

Prema formi, odnosno elementima koji postoje u momentu izdavanja podjela, to su:

- a) Puna i
- b) Bjanko mjenica. (Trivun, 2015)

Iz svih ovih podjela moguće je izvesti i druge kriterije podjele mjenica.

Kada govorimo sa stanovišta zakona, Zakon o mjenici FBiH i Zakon o mjenici RS također uređuju dvije vrste mjenica, trasiranu i vlastitu. Oblici trasiranih mjenica utvrđuju se prema mogućnosti na koga se sve mjenica može vući, tako da se u zakonima govori o domiciliranoj mjenici (član 6) i vlastitoj mjenici (član 106-109). Posebno će biti obrašena bjanko mjenica, koja danas predstavlja najprisutniji oblik mjenice (član 18, st. 2).

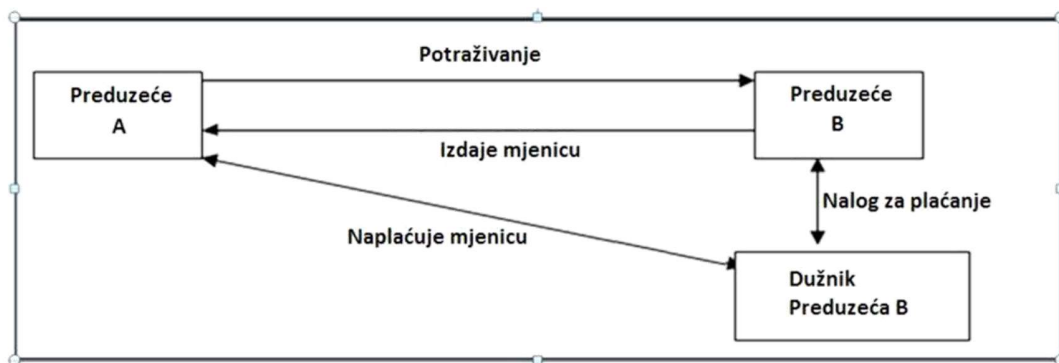
3.7.1. Trasirana ili vučena mjenica

Trasirana ili vučena mjenica je kategorija iz zakona. Kako smo i prije naveli, član 1. Zakona trasiranu mjenicu definiše kao bezuslovnu uputu da se plati određeni iznos novca. Ovom mjenicom se obično smatra pisani dokument u kojem izdavatelj mjenice (trasant) daje apsolutan nalog trećoj strani (trasatu) da isplati navedeni iznos novca, označen u mjenici, određenom vjerovniku (remitentu) ili drugoj osobi koju ovaj odredi, kako je objasnio Ćiraković (2020). Shodno ovoj definiciji, utvrđujemo da se kod trasirane mjenice redovno pojavljuju tri lica: trasant - lice koje izdaje mjenicu i lice koje vuče mjenicu na trasata, trasat - lice na koje se vuče mjenice, kome je upućen nalog za plaćanje, koje treba mjenicu da akceptira i izvrši plaćanje i remitent - imalac mjenice, mjenični povjerilac, kome mjenica treba da se isplati, nakon što je on u vrijeme dospjeća podnese na isplatu trasatu, akceptantu (Radić, 2019; Trivun, 2015).

Kao najbolji primjer korištenja trasirane mjenice može nam poslužiti kupovina i prodaja robe uz odloženo plaćanje, odnosno, na kredit. U takvom slučaju prodavac kao trasant vuče mjenicu na trasata, u ovom slučaju, kupca roba na iznos jednak visini kupoprodajne cijene, uz utvrđivanje i navođenje roka dospjeća. Na drugoj strani, kupac kao trasat stavljaajući svoj potpis na nju će akceptirati mjenicu. Akceptiranjem mjenice kupac postaje mjenični dužnik i prihvata ispunjenje mjenične obaveze imaocu mjenice, koji može da bude izdavalac mjenice, ali također

može u toj ulozi i da se pojavi neko drugo lice. Ukoliko se pojavljuje i drugo lice, remitent, onda je morao da postoji i drugi kauzalni odnos, u kojem je sam trasant bio dužan remitentu. Ako je trasant naveo remitenta kao povjerioca po mjenici, onda želi da izmiri dio ili cijelu obavezu prema njemu. Ukoliko se remitent odluči naplatiti mjenicu od trasata, istovremeno će za taj iznos umanjiti svoje potraživanje od trasanta.

Tabela 1 Grafički prikaz postupka izdavanja trasirane mjenice

Izvor: Autor završnog rada

Bitni elementi trasirane mjenice

Zakon o mjenici FBiH u članu 3. definira osam bitnih mjeničnih elemenata, a to su:

Napomena da se radi o mjenici, koja je unutar same mjenice napisana na jeziku na kojem je mjenica sastavljena, kako ističe Amon (2006), također može biti izražena i putem alternativnih formulacija poput "mjenično pismo" ili "mjenična isprava" i sličnih, s tim da je važno da je ova oznaka navedena na jeziku na kojem je mjenica napisana.

Bezuslovnu uputu da se plati određeni iznos novca, što ujedno prema Amonu (2006) ima značenje da mjenica ne može biti opterećena nikakvim uvjetima, kao npr. platiti po primitku robe i sl. Ukoliko bi mjenica ipak sadržavala ovakav ili sličan uvjet, takva mjenica bi bila ništavna. Dakle, u trasiranoj mjenici mora biti naznačena mjenična radnja, što znači da mora biti definisan iznos i visina novca. U pravilu novčani iznos, može glasiti na domaću ali i stranu valutu, naravno ukoliko se to ne protivi propisima o deviznom poslovanju. Mjenična radnja uvijek glasi na određeni iznos novca, što znači da je mjenična radnja isključivo novčanog karaktera.

Trasirana mjenica mora sadržavati i ime onoga koji treba da plati, tj. trasata.

Trasirana mjenica mora obavezno sadržavati i oznaku dospelosti. Dospjelost je definisana odredbama članova 34. do 36. Zakona o mjenici FBiH. Ipak, ovdje je važno

napomenuti da mjenično pravo poznaje samo jedan rok dospelosti, što znači da bi eventualno definisanje više rokova dospelosti, imalo za posljedicu ništavnost te mjenice.

U mjeničnom pravu je važno utvrditi mjesto plaćanja mjenične obaveze, a ono može biti prostorno određeno, tako da će mjesto plaćanja na mjenici biti označeno kao npr., plaćanje u Sarajevu. U skladu s odredbama Zakona o mjenici, trasirana mjenica može biti podložna plaćanju ili na mjestu prebivališta treće strane, ili na mjestu prebivališta trasata, ili u nekom drugom mjestu (poznato kao domicilna trasirana mjenica). Pitanje mjesta plaćanja mjenice je posebno važno kada govorimo o međunarodno - pravnom prometu jer se, u međunarodno - pravnom prometu po mjestu plaćanja, utvrđuje mjerodavno pravo za slučajeve vezane za isplatu mjenične svote.

Trasirana mjenica mora sadržavati kome se ili po čijoj se naredbi mora platiti, odnosno mora sadržavati ime remitenta, bez obzira da li je riječ o fizičkom ili pravnom licu. Na ovaj način će trasat znati, kome se treba javiti kako bi naplatio mjenicu. Postavlja se pitanje, da li je ništavna mjenica koja sadrži netačno ime trasata. Takva mjenica će biti valjana, bez obzira na taj nedostatak i ona nosi naziv podrumška mjenica. Podrumška mjenica je mjenica na kojoj se nalazi falsifikovan potpis izdavaoca mjenice ili nekog drugog lica (Trivun, 2015). Pitanje navođenja remitenta je važno, zbog činjenice što je remitent lice koje treba da plati iznos koji je naveden u mjenici. To je adresa na koju se imalac mjenice treba javiti, kako bi naplatio mjeničnu svotu. Datum i mjesto izdavanja mjenice je još jedan od bitnih elemenata, koje trasirana mjenica treba da sadrži, da bi bila validna. Uobičajeno je postavljanje datuma i mjesta izdavanja mjenice na početku samog dokumenta, u lijevom gornjem uglu, iako to nije obavezno, kako su istakli Trifković, Simić i Trivun (2004). Datum je važan zato što se u odnosu na njega definiše dospelost mjenice. Dok smo značaj datuma izdavanja mjenice definisali, značaj mjesta izdavanja mjenice nije ništa manje bitan, jer se prema njemu određuje pitanje mjerodavnog prava i nadležnosti u situacijama kada se javi spor, naravno ovo je od posebne važnosti u mjenično pravnim odnosima koji imaju međunarodno obilježje. Ukoliko mjesto izdavanja mjenice, nije navedeno na mjenici, onda se kao presumpcija uzima, da je mjesto izdavanja ustvari mjesto koje je navedeno uz potpis izdavatelja mjenice.

Pored svih navedenih elemenata, ostaje još da navedemo značaj potpisa trasanta, koji se ogleda u tome da potpisom potvrđuje svoju volju u smislu izdavanja mjenice. Potpis mora biti vlastoručan te stoga nisu dopušteni faksimili ili slične stvari. Ako je riječ o pravnoj osobi, onda mjenicu u ime pravne osobe potpisuje ovlaštena osoba, a potpisnik mjenice u pravnoj osobi može biti i punomoćnik ili prokurist.

Postoje tri situacije u kojima isprava koja ne sadrži neki od navedenih elemenata tretira se kao trasirana mjenica, kako je navedeno u članku 4. Zakona:

- a) Ako trasirana mjenica ne sadrži označen datum dospijeca, tada se smatra da je dospijeće "po viđenju."
- b) Ukoliko nije posebno navedeno, mjesto plaćanja smatra se istovremeno i mjestom prebivališta trasata i određuje se prema onome što je navedeno uz trasatovo ime.
- c) Ako trasirana mjenica ne sadrži oznaku mjesta izdavanja, pretpostavlja se da je izdana na mjestu koje je navedeno uz trasatov potpis.

Nebitni elementi trasirane mjenice

Gore navedeni elementi su elementi čije odsustva implicira nevalidnosću mjenice, međutim, i pored njih, postoje i nebitni elementi mjenice. Njih mjenica može, ali i ne mora sadržavati, dakle, oni nisu bitni za egzistiranje mjenice, ali njihovim korištenjem dolazi do povećanja kvaliteta mjenice kao tržišnog materijala novim dodatnim mjeničnim dejstvima, ili pak, izmjenom nekog od njenih postojećih dejstava (Ristić, 1998).

Uporište pojedinih nebitnih elemenata mjenice možemo naći u zakonu o mjenici, dok drugi uporište nalaze u običajnom pravu odnosno praksi. Ali je svakako njihova ajznačajnija zajednička karakteristika nebitnih mjeničnih elemenata je činjenica da njihovo prisustvo na mjenici, ne utiče na valjanost mjenice.

U nastavku ćemo objasniti ćemo neke od najčešćih nebitnih elemenata u privrednom-pravnom prometu.

Duplikatna klauzula, postoji mogućnost unosa ove klauzule nevezano za to da li se ona izdaje ili ne izdaje u jednom ili više identičnih primjeraka. Kada je po srijedi drugi slučaj, izdavanje u više primjeraka, onda je potrebno svaki od njih označiti brojem na način da se definiše klauzula sljedećeg sadržaja: „platite za ovu prvu mjenicu“, „platite za ovu drugu mjenicu“ i tako dalje. Bartoš *et al* (1974) navode da se ranije ta klauzula pojavljivala na latinskog, koristeći nazive prima, secunda, tertia itd. Ukoliko se desi slučaj da se neki od identičnih primjeraka greškom ne označi, što se može u praksi desiti, onda taj neoznačeni duplikat će predstavljati posebnu mjenicu.

Solo klauzula, Trivun (2015) objašnjava kako negacija duplikatne klauzule ustvari predstavlja i naziva se solo klauzula. Ona je također vezana za brojnost mjenice i ima sadržaj „platite za ovu jedinu mjenicu“. Naglašava se da postoji samo jedan primjerak mjenice i da se ista neće umnožavati, što je sve izraz načela mjenične strogost i formalnosti. Posljedica izdavanja mjenice sa ovakvom klauzulom, se ogleda u tome da takva mjenica ne može biti indosirana, dakle prenešena indosamentom na drugo lice, osim i isključivo samo cesijom.

Klauzula po naredbi, ova klauzula je često sretljiva u praksi. U oficijelnom mjeničnom blanketu je već ugrađena, međutim, njeno nepostojanje ne bi dovelo do gubitka svojstva vrijednosnog

papira koji glasi po naredbi. Klauzula se izvorno izvodi iz prirode same mjenice, budući da je mjenica, prema zakonu o mjenici, vrijednosni papir po naredbi koji se prenosi putem indosiranja.

No, trasant ima mogućnost zabraniti prijenos mjenice na način da izraz "po naredbi" zamijeni izrazom "ne po naredbi." U takvom slučaju, remitent gubi mogućnost prenosa mjenice, a trasant jasno određuje trasatu da mora izvršiti plaćanje mjenice isključivo remitentu, umjesto osobi koja bi došla s mjenicom po naredbi remitenta, kako je objasnio Ivanjko (2013). Ova negacija klauzule poznata je kao rekta klauzula, koja sprječava prenos mjenice ako ju je postavio trasant

Imatelj mjenice može prenijeti mjenicu na taj način da na poledini mjenice upiše klauzulu indosamenta, koja obično glasi: "umjesto meni platite po naredbi osobi XY."

Klauzula pokrića ili revalirajuća klauzula (Trivun, 2015) je također nebitni element u trasiranoj mjenici i ona je vezana za odnos između trasanta i trasata. Ovom klauzulom trasant označava pokriće tj. definiše naknadu, koju treba trasat primiti za akcept i isplatu mjenične svote. Ukoliko se ne ispuni to polje, neće biti od značaja za mjenicu, važit će pretpostavka da je trasat primio mjenično pokriće (Trivun, 2015). Obično klauzula pokrića glasi, "stavite ili platite nama na račun". Pokriće može da položi bilo sam trasant, bilo neko treće lice (Vasiljević, 1999). Naravno postoji i ona situacija, u kojoj pokriće ne daje trasant nego neko drugo lice, pa će u tom slučaju ova klauzula glasiti, "platite za ovu mjenicu i plaćeni iznos stavite na račun XY". U principu, mjenica sa ovakvom klauzulom pokrića je komisiona mjenica, jer se trasant u ovom slučaju javlja kao komisionar navedene treće osobe.

Avizo klauzula, ili klauzula o izvještaju, također već unijet u mjenični blanket. Ona govori o tome da li trasant, prije nego što prihvati nalog iz mjenice, treba da sačeka izvještaj od trasanta i ne treba (Trifković *et al*). Mjenica se ispunjava klauzulama „sa izvještajem“ ili „bez izvještaja“. U prvom slučaju, klauzula ima značenje da trasat ne smije akceptirati ili isplatiti mjenicu sve dok mu trasant ne dostavi izvještaj o trasiranju mjenice te o pokriću, iz kojeg će se izvršiti isplata. Ukoliko ne postupi po tom nalogu, gubi pravo na pokriće koje bi mogao dobiti na osnovu izvještaja. Dok u slučaju kada klauzula o izvještaju na mjenici glasi "bez izvještaja", trasat ne treba čekati nikakav izvještaj od trasanta da bi izvršio akcept i isplatu mjenice (Amon, 2006). Neispunjavanje ovog polja ne uzrokuje ništavnost mjenice.

Pored pobrojanih, postoji još mnogo nebitnih mjeničnih elemenata, odnosno klauzula koje se mogu koristiti, zavisno o potrebama i vrsti posla. Neke od tih klauzula su sljedeće: klauzula o moneti (efektivnosti), klauzula o domiciliranju (platištu), klauzula o prezentaciji, kamatna klauzula, klauzula valute, klauzula o adresi, klauzula bez troškova (bez protesta), klauzula bez obaveze (bez regresa), kasatorna klauzula.

Vrste trasirane mjenice

U poslovnom i pravnom okruženju, osim standardnih trasiranih mjenica koje su gore opisane, postoje i drugi oblici trasiranih mjenica koji mogu dovesti do situacija gdje ista osoba obavlja različite uloge u vezi s mjenicom. To znači da ista osoba može biti trasant i remitent, trasant i trasat ili čak trasant, trasat i remitent u istoj mjenici. Znamo da kada u građanskom pravu dođe do konfuzije lica, povjerioca i dužnika, automatski dolazi i do zatvaranja obaveze odnosno potraživanja. Kod mjenice to nije slučaj i ove mjenice nastavljaju da cirkulišu i zadržavaju pravnu konstrukciju trasirane mjenice (Radić, 2019).

Trasirana sopstvena mjenica

Kod trasirane sopstvene mjenica prisutno je jedinstvo trasanta (izdavaoca mjenice) i trasata, lica koja treba da izvrši uplatu mjenične svote na osnovu naloga za plaćanje koje je sam uputio kao izdavalac mjenice. U ovakvom slučaju dolazi do vučenja mjenica na sebe, a u konačnu korist remitenta.

Trasirana mjenica po sopstvenoj naredbi

Kod ove mjenice u jednom licu se sjedinjuju trasant i remitent. Dolazi do situacije gdje će trasant samog sebe odrediti kao remitenta, sa klauzulom po naredbi koja glasi platitve po mojoj vlastitoj naredbi. Alternativa ovih ili sličnih riječi jeste i upisivanje podataka trasanta koa i kod polja u kojem se upisao kao trasant. Stoga imamo dva načina popunjavanja ove mjenice, a koja su oba pravno validna.

Trasirana sopstvena mjenica po sopstvenoj naredbi

Trasirana sopstvena mjenica po sopstvenoj naredbi je takva vrsta mjenica kod koje dolazi do simbioze i trasanta i trasata i remitenta. Naime, trasant daje nalog samom sebi da sebi isplati označenu mjeničnu svotu po dospijeću mjenice. Tek kada se ova mjenica indosira, ona će prouzrokovati pravno mjenično dejstvo, gdje će izdavalac postati mjenični dužnik, a indosatar mjenični povjerilac.

Vlastita trasirana mjenica

Vlastita trasirana mjenica je poseban tip mjenice u kojoj je ista osoba i trasant (izdavalac) i trasat (osoba koja se obavezuje na isplatu) te će obavezati trasata samo ako on prihvati mjenicu putem akceptiranja, odnosno potpisivanja iste. Dakle, činjenica da su izdavalac mjenice (trasant) i osoba koja se obavezuje na isplatu (trasat) ista osoba ne umanjuje kvalifikaciju mjenice, pod uvjetom da svi drugi potrebni elementi za valjanu mjenicu postoje u skladu sa zakonom.

Iako izdavalac i osoba koja se obavezuje na isplatu mogu biti ista osoba, obveza trasata za isplatu mjenice nastupa samo ako on prihvati mjenicu putem akceptiranja. Ako trasat ne prihvati

mjenicu, trasant, koji je ujedno i trasat, bit će odgovoran za isplatu mjenice. Bitni i nebitni elementi kod vlastite trasirane mjenice su isti kao kod trasirane mjenice.

3.7.2. Vlastita ili solo mjenica

Vlastitu odnosno spostvenu ili solo mjenicu Zakon nije posebno definisao, već je pobrojao njene osnovne elemente. Bez obzira na to, možemo reći da pod pojmom vlastita mjenica podrazumijevamo mjenicu čiji izdavalac je u obavezi da lično isplati određenu mjeničnu svotu remitentu, u vrijeme mjenične dospelosti. Barać (2007) govori o tome da vlastita mjenica je mjenica sa bezuvjetnom i neopozivom obavezom izdavaoca tj. dužnika da će u određenom roku, računajući od datuma izdavanja mjenice ili na određeni dan, na određenom mjestu platiti mjeničnu svotu remitentu – povjeriocu, ili po njegovoj naredbi da isplati nekom drugom licu.

Ova obveza je apstraktna, što znači da se mjenica može isplatiti bez obzira na pravne ili poslovne odnose između izdavaoca i remitenta. Izdavalac mjenice, ako je trasant i trasat ista osoba, ne može opozvati ovu obvezu, a ona je neovisna o bilo kakvim drugim transakcijama ili sporazumima.

Kod vlastite mjenice javljaju se dva lica: izdavalac i imalac mjenice. Trasata nema jer su trasat i trasant u suštini isti subjekti, s obzirom da je izdavalac mjenice i glavni mjenični dužnik. Stoga ne postoji ni mjenična radnja vezanih za akceptiranje i sam čin izdavanja mjenice predstavlja njen akcept.

Što se tiče značaja, značenja i učinka pojedinih dijelova mjenice kod vlastite mjenice, relevantne su sve relevantne informacije koje su navedene za trasiranu mjenicu, osim ako se to suprotstavlja prirodi vlastite mjenice, kako su primijetili Trifković *et al.* (2004).

Tabela 2 Grafički prikaz postupka izdavanja vlastite mjenice

Izvor: Autor završnog rada

Bitni elementi vlastite mjenice

Svi elementi koje ima trasirana mjenica su identični elementima i sopstvene mjenice, uz izuzetak koji smo spomenuli, a to je da nema trasata. Već znamo da su bitni elementi elementi čije postojanje je neophodno da bi mjenica imala validitet.

Kod vlastite mjenice to su sljedeći elementi, a koje i propisuje sam Zakon o mjenici u članu 106:

1. Oznaka da je predmetna isprava mjenica. Obavezujuće je da ova oznaka bude unijeta u slog isprave na istom jeziku na kojem je i sastavljena. Bitno je da postoji ova oznaka kako bi saki potpisnik mogao znati o čemu je riječ, a bez te oznake isprava se ne bi smatrala mjenica. U našem pravu mjenične blanketi su već pripremljeni i štampani od strane ovlaštenih institucija, a na njima već postoji takva oznaka, tako da nije neophodno da se to označava dodatno.
2. Drugi bitni element sopstvene mjenice jeste i bezuvjetno obećanje da će se određena suma novca platiti. Kod ovog elementa razlikujemo tri njegova dijela, a to su: nalog za isplatu, bezuvjetnost naloga, i oznaka svote novca. Vrlo je bitna ova bezuvjetnost, jer ukoliko bi se eventualno postavili bilo kakvi uvjeti kreirao bi se prostor za naknadne prigovore mjeničnog dužnika, a to bi u konačnici moglo rezultirati uvođenjem neizvjesnosti u mjenično pravo. Svota na koju mjenica glasi unijet će se i slovno i brojevno, a ako nekim slučajem se pojavi razlika između tih brojeva, Zakon kaže da je relevantan broj koji na napisan slovima.
3. Oznaka dospelosti na mjenici. Kao što već znamo dospelost podrazumijeva oznaka vremena kada se mjenica treba isplatiti. Nije neophodno da rok dospelosti bude označen, i u tom slučaju, radit će se o mjenici po viđenju, o čemu nam govori član 107. stav 2. Zakon o mjenici.

Rok dospijeca se određuje na dolje navedene načine, a što je naznačeno i u članovima 34-38. Zakon o mjenici:

- a) Mjenica po viđenju plativa je čim se podnese. Ona se mora podnijeti na isplatu u roku od jedne godine od dana izdavanja. Trasant može ovaj rok skratiti ili odrediti dulji. Ove rokove indosanti mogu skratiti. Trasant može odrediti da mjenica plativa po viđenju ne smije biti podnesena na isplatu prije naznačenog vremena. U takvom slučaju rok za podnošenje počinje teći od tog vremena. Mjenica po viđenju obično glasi: “po viđenju platite za ovu mjenicu...” ili “platite čim se ova mjenica podnese na isplatu” ili “pri podnošenju na isplatu platite...” ili “kad imalac ove mjenice zahtijeva platite...” i sl. Naravno potrebno je i ispoštovati zakonski rok od godinu dana, ili produženi odnosno skraćeni rok od strane trasanta, i indosanta. Mjenica po viđenju kod koje je određen krajnji rok podnošenja na isplatu bi glasila na sljedeći način: “platite po viđenju, a najdalje 07. novembra 2021. godine!” ili “platite po viđenju, ali ne prije devet mjeseci od danas...”.

- b) Imamo i mjenice sa dospelošću na tačno određeni dan, gdje bi jedna takva mjenica glasila „07. novembra 2021. godine platite...“. Također se dozvoljava i da se dospelost izrazi drugim ustaljenim izrazim koji jasno pokazuju o kojem se danu radi. Npr. izrazi „početkom mjeseca“, „polovinom mjeseca“, „krajem mjeseca“, odnosno, „primo“, „medio“ i „ultimo“. Ovi izrazi znače: prvi dan u mjesecu, petnaesti dan u mjesecu i posljednji dan u mjesecu. Ako postoji razlika u kalendarima za mjesto kada je mjenica plativa na određeni dan i mjestu njenog izdavanja, dan dospeljeća smatrat će se važećim onaj koji je u mjestu plaćanja.
  - c) Mjenica može i da glasi na određeno vrijeme od izdanja. Ta mjenica može glasiti: „platite pola godine od danas“, „četiri mjeseca a dato platite za ovu mjenicu“ ili „, sedam mjeseci od izdanja ove mjenice platite“ . Mjenica će doći na dospeljeće tačno određenog dana po proteku roka, a ako ga nema u tom mjesecu, onda će dopsijeti posljednjeg dana u istom mjesecu. Ako mjenica glasi na jedan ili više cijelih mjeseci i polovinu mjeseca, prvi će se računati cijeli mjeseci.
  - d) Dospelost mjenice na određeno vrijeme po viđenju izračunava se bilo prema danu akcepta, bilo prema danu protesta. Kad protest nije podignut, onda se glede akceptiranja smatra da je nedatirani akcept stavljen posljednjeg dana roka previdjenog za podnošenje na akceptiranje.
4. Lokacija na kojoj treba izvršiti plaćanje. Važno je da bude navedeno mjesto gdje treba platiti, ali ukoliko bi bio izostavljen ovaj element, lokacija plaćanja bi se određivala na temelju onoga što je navedeno pored imena trasata. Ako ni tu nije navedeno mjesto, mjenica je nevažeća. Također, ako postoji unesenih više mjesta plaćanja, mjenica je ponovno nevažeća. Ovaj element se evidentira u donjem lijevog uglom, ispod naziva trasata. Može se i navesti tačna adresa, ali nije neophodno da bi mjenica bila valjana.
  5. Osoba kojoj se plaća ili po čijoj naredbi plaćanje treba izvršiti. To je oznaka za remitenta, mjeničnog povjerioca, subjekta kojem dužnik mora platiti. Moguće je da mjenica ima i više od jednog remitenta, ali to su složeniji mjenično-pravni odnosi koji su rijetki u praksi.
  6. Datum i mjesto izdavanja vlastite mjenice, i ovi podaci se uobičajeno unose u gornjem lijevom uglu.
  7. Potpis izdavaoca mjenice. Mjenica i ovlaštenje uz mjenicu moraju biti potpisane, i ovjerene ukoliko se radi o pravnom licu. Također kada je u pitanju pravno lice mora biti i naziv pravnog lica, ime ovlaštene osobe, te pečat pravnog lica-

U slučaju nedostajanja nekog od bitnih elemenata sopstvene mjenice, ova mjenica neće biti biti validna, odnosno ne može predstavljati vlastitu mjenicu. To pravilo važi osim u par izuzetaka, koje smo kroz pojašnjenja već pominjali, ali taksativno to su sljedeći:

- a) Vlastita mjenica kod koje nije naznačena dospjelost smatrat će se mjenicom po viđenju;
- b) U slučaju da mjesto plaćanja nije navedeno, koristiće se mjesto koje je označeno kao mjesto izdavanja mjenice.
- c) Ako mjesto izdavanja nije navedeno, pretpostaviće se da je mjenica izdata u mjestu koje je navedeno uz ime izdavaoca.

Znamo da Zakon o mjenici prije svega reguliše pitanja u vezi sa trasiranom mjenicom, ali u članu 108. Zakon naglašava na koje dijelove vlastite mjenice se primjenjuju pravila definisana za trasiranu mjenicu, a to su: odredbe o indosamentu, dospjelosti, plaćanju, regresu zbog neisplate, intervenciji, prijepisima, preinačenju mjenice, protestu, zastari, neopravdom obogaćenju, pravu zaloga i pridržaja, amortizaciji mjenice, sukobu zakona te u dijelu ostalih odredbi.

Trivun (2015) naglašava kako najveća sličnost između sopstvene mjenice postoji u odnosu na trasiranu sopstvenu mjenicu kod koje postoji identitet trasanta i trasata, te da se praktično i rasirana mjenica može biti izdana na način da trasant istovremeno djeluje kao trasat, dajući nalog sebi samom, a ovo se često naziva "sopstvena" ili "auto-mjenica". U ovom slučaju, trasant sebe označava i kao izdavaoca i kao osobu kojoj treba platiti, čime se stvaraju odgovarajući mjenični odnosi među istim subjektima. Ova vrsta mjenice je pravno valjana pod uslovom da su ispunjeni svi potrebni elementi i da nema drugih pravnih prepreka. To je u praktičnom smislu sopstvena mjenica, ali u pravnoj konstrukciji ostaje trasirana mjenica.

Također jedna stvar koju treba napomenuti jeste da obrasci mjenice koje izdaje Federalno ministarstvo finansija FBiH izrađeni su prema elementima trasiranih mjenica, te ne postoji posebna forma obrasca za sopstvene mjenice. Zbog toga je sopstvenu mjenicu moguće izdati i na praznom papiru. Naravno moguće je i koristi zvanični mjenični obrazac uz odgovarajuće izmjenu, međutim, obje verzije popunjavanja sopstvene mjenice su pravno ispravna.

3.7.3. Bjanko mjenica

Iako definicija bjanko mjenice nije egzaktno definisana u zakonskim propisima, u pravnoj teoriji i praksi postoji mnogo nastojanja da se ista definiše. Bjanko mjenica se često koristi kao pripremljen obrazac koji čeka na daljnje ispunjavanje i koji postaje valjana mjenica tek kada se popune svi bitni elementi, uključujući iznos, datum, ime trasata, i druge relevantne informacije. Sve dok nisu ispunjeni ti elementi, bjanko mjenica ne predstavlja valjanu mjenicu, već samo potencijalnu osnovu za njen nastanak (Trivun, 2015). Ovaj postupak omogućava veću fleksibilnost i olakšava brže izdavanje mjenica kada su potrebne.

Nepotpunu mjenicu je moguće pustiti u promet, odnosno ista ne mora sadržavati sve bitne mjenične elemente, jer i sam Zakon o mjenici u članu 18. stav 2. kaže Ako je mjenica, koja je u vrijeme izdanja bila nepotpuna, naknadno ispunjena protivno postojećem sporazumu, povreda ovog sporazuma ne može se prigovoriti imatelju mjenice, osim ako ju je stekao zlonamjerno ili ako pri stjecanju mjenice postupio s velikom nepažnjom.

Ono što je važno kod bjanko mjenica jeste da u momentu njenog puštanja u promet ona bude potpisana od strane trasanta kao izdavaoca trasirane mjenice ili od strane izdavaoca kod vlastite mjenice, a također bjanko mjenica se postaje valjanom mjenicom tek kada izdavalac ili trasant ovlasti nosioca bjanko mjenice da popuni potrebne informacije i elemente mjenice, kao što su iznos, datum, ime trasata, i druge relevantne detalje. Ovom ovlašćenju se obično pristupa nakon što su definirani svi potrebni uvjeti ili kada nosilac bjanko mjenice odluči da je ispunjenje uvjeta za njen popunu. Na taj način, bjanko mjenica se prilagođava konkretnoj transakciji ili situaciji i postaje valjani instrument plaćanja.

Bjanko mjenica je korisna u situacijama gdje izdavalac ili trasant ne može ili ne želi unaprijed popuniti sve podatke u mjenici. Nosilac bjanko mjenice dobiva ovlašćenje da popuni mjenicu samo kada je to potrebno, na primjer, kada dođe do konkretnih transakcija ili kada se pojave uvjeti koji omogućavaju popunu. To pruža fleksibilnost u korištenju mjenice i olakšava prilagodbu različitim poslovnim situacijama. Ovaj postupak također dodaje sigurnost, jer mjenica ostaje bjanko sve dok nosilac ne popuni potrebne informacije, čime se smanjuje rizik od neovlaštenog isplate prije nego što su ispunjeni uvjeti.

Važno je i napraviti razliku između bjanko mjenice i nepotpune mjenice. Kako Trivun (2015) navodi, nepotpuna mjenica je mjenica kod koje u momentu izdavanja nisu ispunjeni svi bitni elementi. Takva mjenica, koja je samo djelimično ispunjena odnosno gdje nedostaje neki od pretpostavljenih bitnih elemenata smatrat će se ništavnom

Bjanko mjenica se obično koristi za osiguranje naplate potraživanja, a najčešće se pojavljuje prilikom kreditiranja kod banaka i drugih finansijskih institucija. Trivun (2015) zapaženo ističe kako se prema Zakonu o zaštiti potrošača u Bosni i Hercegovini, bilo kakav sporazum koji omogućava potrošaču da se odrekne svojih pravnih sredstava prema kreditoru ili da izjednači svoje potraživanje s kreditorovim smatra se ništavnim. Ova odredba ima za cilj zaštititi potrošače od potencijalno nepoštenih uvjeta ugovora i osigurati da potrošači zadrže svoja prava u slučaju zaključivanja ugovora o potrošačkom kreditu. Korištenje mjenica ili čekova kao sredstava plaćanja u ovim situacijama strogo je zabranjeno kako bi se spriječila zloupotreba i zaštitili potrošači. Ova značajna odredba zakona očito ima značajan utjecaj na terminologiju koju banke koriste. Može se pretpostaviti da je upravo zbog ove zakonske restrikcije razlog zašto banke izbjegavaju upotrebu izraza "potrošački kredit" u svojim terminima. Time žele osigurati da njihovi ugovori i ponude budu u skladu sa zakonom i da se ne krše odredbe koje štite prava potrošača u ovom kontekstu.

Izuzetno značajna primjena upotrebe mjenica javlja se i u situacijama gdje različiti nivoi vlasti u državi pružaju podsticajne grantove pojedincima ili firmama kako bi podržali pokretanje poslovanja ili održavanje istih.

Uzet ćemo za primjer Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo, koje dodjeljuje poticajna sredstva po osnovu Programa Podrška mladima za pokretanje start up poslovnih subjekata. Ministarstvo dodjeljuje značajan iznos novčanih sredstava pojedincu koji

ispuni uslove po javnom pozivu, te zaključuje ugovor u kojem se preciziraju određeni uslovi koje je potrebno ispuniti. Ti uslovi se, na primjer, odnose na minimalno trajanje poslovanja ili obavezu investiranja sredstava namjenski u skladu s poslovnim planovima i rokovima i slično. Prije nego što potpiše takav ugovor, korisnik sredstava mora dostaviti ovjerenu i registrovanu bjanko mjenicu s odobrenim i potpisanim mjeničnim ovlašćenjem. Ova bjanko mjenica služi kao osiguranje i garancija da će korisnik sredstava ispuniti sve uvjete navedene u ugovoru. Ako ne zadovolji bilo koji od tih zahtjeva, Ministarstvo ima pravo zahtijevati povrat određenog procenta dodijeljenih sredstava. Ukoliko korisnik ne ispuni taj zahtjev, prethodno izdata bjanko mjenica koristi se kako bi se ostvarilo to potraživanje.

Dodatno, ugovori koje Ministarstvo privrede sklapa s korisnicima sredstava također sadrže odredbu koja navodi da u slučaju da se pojave okolnosti koje bjanko mjenicu čine nevaljanom ili potpuno neprimjenjivom kao sredstvom osiguranja za izvršenje ugovora, Ministarstvo će, u slučaju da korisnik ne postupi prema upozorenju prije podnošenja tužbe, pokrenuti pravni postupak pred nadležnim sudom. Ova mjera osigurava da se uvjeti ugovora poštuju kako bi se sačuvala integritet i valjanost bjanko mjenice kao instrumenta za osiguranje.

U ovom primjeru jasno se vidi zašto bjanko mjenica u trenutku izdavanja nije popunjena sa svim bitnim elementima. To se dešava zato što bjanko mjenica služi kao sredstvo obezbjeđenja plaćanja, a u tom trenutku nije moguće unaprijed predvidjeti hoće li sve obaveze biti uredno izvršene. Bjanko mjenica ostaje nepopunjena sve dok se ne prekrše obaveze prema povjeriocu. Tek tada povjerilac stiče pravo da popuni relevantne informacije na bjanko mjenici. S druge strane, ukoliko se obaveze izvrše na odgovarajući način, dužnik je obavezan vratiti nepopunjenu bjanko mjenicu koju je primio.

Ovaj postupak osigurava da se bjanko mjenica koristi kao sredstvo obezbjeđenja samo u slučajevima kada postoji razlog za to, tj. kada obaveze nisu izvršene kako je ugovoreno, čime se štite prava obje strane - povjerioca i dužnika.

Opreznost prilikom izdavanja i prihvatanja bjanko mjenica je od suštinskog značaja jer nepravilno popunjena ili izdata bjanko mjenica može izgubiti svoju efikasnost u naplati potraživanja.

Jedan od primjera koji ilustrira važnost pravilnog postupka je i Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske, 71 0 P 182680 17 Rev od 6.3.2018. godine.

U ovom primjeru se opisuje situacija vezana uz bjanko mjenicu koja nije bila popunjena u potpunosti prilikom izdavanja. Zakon o mjenici nema posebne odredbe za bjanko mjenice, pa se primjenjuju odredbe Zakona o mjenici koje se odnose na mjenice koje u trenutku izdavanja nisu bile potpune. Bjanko mjenica nije valjana mjenica jer ne sadrži sve bitne elemente, no može postati valjana mjenica ako ovlaštena osoba popuni njen sadržaj sukladno dogovoru između imaooca mjenice i izdavaoca mjenice ili osnovnog posla.

U konkretnom slučaju, bjanko mjenica nije bila popunjena u skladu s datumom osnovnog pravnog posla koji je bio zaključen između stranaka. Imalac bjanko mjenice je popunio datum izdavanja na bjanko mjenici kao 25. 2. 2007. godine, iako je osnovni pravni posao prestao prije toga datuma. To znači da bjanko mjenica ne odražava stvarnu situaciju i nije u skladu s osnovnim poslom.

Stoga, tuženi su tvrdili da bjanko mjenica nije ispunjena u skladu s osnovnim poslom, a to se odnosilo na datum izdavanja mjenice. Na temelju toga, tužitelj (S a. d. B.) tražio je isplatu iznosa navedenog na mjenici od tuženih (I.G.I. d.o.o. B., D. R i I. R). Međutim, s obzirom na navedene nesukladnosti i nepopunjavanje bjanko mjenice sukladno osnovnom poslu, bjanko mjenica nije mogla biti korištena za ostvarivanje mjeničnih prava. Revizija tuženih je također odbijena, i sud je zaključio da tuženi nemaju pravni interes za protutužbu tužitelja.

Ovaj primjer pokazuje važnost pravilnog popunjavanja bjanko mjenica i usklađivanja s osnovnim poslovima kako bi bjanko mjenica postala valjana i korisna za ostvarivanje mjeničnih prava.

Još jedan od primjera gdje je vršena revizija sudske odluke, koja se pokazala neosnovanom:

U slučaju popunjavanja mjenice od strane tužene (povjerioca - remitenta) suprotno mjeničnoj izjavi, tužitelj može podnijeti tužbu zbog povrede sporazuma o ispunjenju mjenice jer uvijek ima pravo prigovora remitentu da mjenica nije pravilno ispunjena, odnosno da je ispunjena protivno postojećem sporazumu o izdavanju mjenice. Obrazloženje:

"Blanko mjenica je mjenica koja u trenutku izdavanja ne sadrži sve obavezne - bitne sastojke, a postaje mjenicom tek kada ovlaštena osoba ispuni mjenični sadržaj. Povjerenje, savjesnost i poštenje su esencijalne pretpostavke na kojima se zasniva izdavanje i funkcionisanje blanko mjenice. Valjano izdavanje blanko mjenice pretpostavlja davanje ovlaštenja primaocu mjenice od njenog izdavaoca da obavezne sastojke može naknadno upisati. Dakle, prilikom njenog izdavanja, bitno je postojanje namjere izdavaoca da obavezne sastojke naknadno popuni remitent u skladu sa ovlaštenjima koje mu u on u tom trenutku daje.

Revizija posebno insistira da je savjesnost imaoca mjenice od značaja samo u odnosu na momenat sticanja mjenice, a ne u odnosu na momenat popunjavanja mjenice nedostajućim elementima, te da je tužena bila savjesna kada je sticala mjenicu i da ta savjesnost nije dovedena u sumnju. Stoga, po stavu revizije, tužitelj kao izdavalac mjenice, ne može tuženoj uspješno stavljati prigovore koji se tiču nepravilnog popunjavanja blanko mjenica, jer tužena nije zlonamjerno stekla mjenicu niti je postupala s krajnjom nepažnjom. Stoga se revizijom i potencira da je odluka suda suprotna odredbi člana 18. stav 2. ZOM. Po ocjeni revizionog suda ovaj prigovor nije osnovan.

Odredbom člana 18. stav 2. ZOM je propisano da, ako je mjenica, koja je u vrijeme izdavanja bila nepotpuna, naknadno ispunjena protivno postojećem sporazumu "povreda ovog sporazuma ne može se prigovoriti imaocu mjenice, osim ako ju je stekao zlonamjerno, ili ako je pri sticanju mjenice postupio s krajnjom nepažnjom". Ovdje zakonodavac upotrebljava izraz "imalac mjenice", a ne povjerilac (remitent), jer se mjenica, ako to pravo nije ograničeno, može domicilirati više puta tako da se u momentu njene dospjelosti, kao imalac, pojavi lice koje nije ni u kakvom odnosu sa izdavaocem mjenice. Ovo stoga jer je mjenica bezuslovni i apstraktni pravni posao koji je nezavisan od osnovnog posla kojem služi.

Domiciliranje blanko mjenice mjenični povjerilac može učiniti samo uz posebno ovlaštenje.

U slučaju kada je prvi imalac mjenice (remitent - povjerilac) indosirao blanko mjenicu novom povjeriocu, onda je mjenični dužnik dužan isplatiti iznos koji je upisan u samoj mjenici tom imaocu mjenice, sve i kada se radi o nepravilno ispunjenoj mjenici.

Prema tome, ako je imalac mjenice naknadno ispunio mjenicu protivno postojećem sporazumu i indosirao mjenicu na novog povjerioca (indosataru), povreda ovog sporazuma ne može se prigovoriti novom imaocu mjenice, osim ako ju je stekao zlonamjerno ili ako je pri sticanju mjenice postupio s krajnjom nepažnjom. Dakle, izdavalac mjenice, u pravilu, ne može osnovano prigovarati novom povjeriocu blanko mjenice (idosataru) da je mjenica popunjena suprotno izričitoj mjeničnoj izjavi, osim pod zakonom određenim uslovima.

Savjesnost sticaoca blanko mjenice, po odredbi člana 18. stav 2. ZOM, ocjenjuje se samo u odnosu na novog sticaoca, tj, kada je došlo do njenog indosiranja od strane ranijeg imaoca. Za tuženu, kao imaoca mjenice u svojstvu remitenta, tužitelj, kao izdavalac mjenice, treba dokazati da je mjenicu ispunila suprotno mjeničnoj izjavi, a njen subjektivni odnos nije od značaja. Prema tome, u konkretnom slučaju nisu od značaja revizioni prigovori da sudovi nisu utvrdili da je tužena, prilikom popune blanko mjenica bila zlonamjerna ili da je postupala sa krajnjom nepažnjom.

U konkretnom slučaju nije ni došlo do indosiranja mjenice, već do popunjavanja mjenice od strane tužene (povjerioca - remitenta), suprotno mjeničnoj izjavi.

Tužitelj može podnijeti tužbu zbog povrede sporazuma o ispunjenju mjenice jer uvijek ima pravo prigovora remitentu da mjenica nije pravilno ispunjena, odnosno da je ispunjena protivno postojećem sporazumu o izdavanju mjenice. Tužitelj je, kao instrumente obezbjeđenja ispunjenja svojih obaveza iz Ugovora o garanciji i Ugovora o kreditu, izdao tuženoj 82 blanko sopstvene mjenice. Prema izričitom ovlašćenju tužitelja kao izdavaoca mjenice (mjenična izjava), tužena je ovlašćena da preuzete blanko mjenice, na dan dospelosti, popuni upisujući mjenični iznos u visini dospjelog glavnog duga sa kamatama, dan dospelosti i mjesto plaćanja, odnosno da unese banku koja će izvršiti isplatu mjenice.

Tužitelj je tuženoj predao i "Izjavu o blokadi računa" čime ju je ovlastio da u blanko mjenici kao banku plaćanja može označiti samo banke iz ove izjave. Banka plaćanja, kod sopstvene mjenice, nije ni dužnik ni povjerilac, već posrednik između imaoca mjenice i lica koje plaća mjenicu i vrši ulogu posrednika stranaka, pa mjenični povjerilac domiciliranje blanko mjenice može činiti samo uz posebno ovlašćenje i ne protivno tom ovlašćenju. Kao banka plaćanja u ovlašćenju tužitelja označena je "R.B.", "H.A.A. B.", "N.B.B." i "C.K.B."

Tužena je, kao remitent, sporne mjenice na isplatu dostavila na adresu K.b. a.d. B.L. "B.I.B. a.d. B.L. i "V.b." d.d. S. Banke kojima je tužena dostavila mjenicu radi naplate nisu banke iz tužiteljevog ovlašćenja, što je tuženoj bilo poznato jer je primila ovlašćenje tužitelja za popunu blanko mjenice, a kao finansijska organizacija koja se u radu svakodnevno koristi mjenicama kao instrumentom plaćanja i obezbjeđenja, zna da je dužna mjenicu popuniti saglasno sporazumu sa izdavaocem.

Načelo pismenosti (formalnosti) mjenice ukazuje da mjenica spada u red strogo formalnih pravnih poslova, pa se izdavanje mjenice i preduzimanje mjeničnih radnji uvijek vrši pismeno, a sama mjenica mora sadržavati zakonom određene elemente.

Teret dokazivanja da je ispunjenje mjenice izvršeno protivno izričito datom ovlašćenju nalazi se na tužitelju (dužniku - izdavaocu mjenice). Nižestepeni sudovi su pravilnom ocjenom izvedenih dokaza zaključili da je tužena, suprotno izričitom ovlašćenju, popunila nedostajuće elemente blanko mjenica iz tužbenog zahtjeva tako što je kao banku plaćanja označila banku koja nije navedena u ovlašćenju. Time je i pravilno suđeno kada je usvojen tužbeni zahtjev i utvrđeno da navedene mjenice nisu važeće i nisu plative.

Kod takvog stanja stvari, ovaj sud nalazi da ne postoje razlozi zbog kojih je revizija izjavljena, niti ima nedostataka u donošenju pobijane odluke na koje ovaj sud pazi po službenoj dužnosti. Zato je reviziju tužene valjalo odbiti kao neosnovanu temeljem člana. Zakona o parničnom postupku ("Službeni glasnik RS", broj 58/03, 85/03, 74/05, 63/07 i 49/09)."

(Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske, 61 0 Ps 003346 11 Rev od 19.3.2013. godine)

Pogledajmo još jedan primjer u kojem nosiocu bjanko mjenice nije uspjelo osigurati naplatu svog potraživanja:

Isključivo kada se popuni sa svim obaveznim elementima, bjanko mjenica postaje punopravna mjenica i s njom se postupa isto kao i sa ostalim mjenicama.

Obrazloženje:

"Drugotuženi se jedino mjenično obavezao kada je potpisao bjanko mjenicu kao žirant. Tužitelj, banka koja je odobrila kredit prvotuženoj, tražila je uz glavnog dužnika da se obezbjeđi i sa žirantima, pa je tako bjanko mjenicu u svojstvu trasanta i indosanta potpisao drugotuženi stavljajući ispred potpisa "IŽ".

U konkretnom kreditnom predmetu tužitelj se zadovoljio sa bjanko mjenicom kao sredstvom obezbjeđenja, i za koju ne postoje posebne odredbe u Zakonu o mjenici već se na nju primjenjuje član 18. stav 2.

Predmetnu bjanko mjenicu je potpisao glavni dužnik i prvi žirant kao trasanti trasirane mjenic, a drugotuženi i kao indosant, koja u momentu izdavanja nije sadržavala sve obavezne važne elemente. Ovakva mjenica mogla je postati mjenicom tek kad ovlaštena osoba ispuni mjenični sadržaj, između ostalog mjeničnu svotu, dan dospjeća, te ostali bitne elementi.

Da bi bjanko mjenica bila pravno valjana izdana, pretpostavlja se da je izdavaoc mjenice ovlastio primaoca mjenice da naknadno unese sve obavezne informacije. To znači da se bjanko mjenica mora ispuniti u skladu s dogovorom između povjerioca (onog ko traži plaćanje po mjenici) i dužnika (onog ko je obavezan da plati po mjenici).

Tužitelj kroz postupak nije dokazivao da je imao saglasnost odnosno da je zaključio sporazum sa izdavaocem da popuni bjanko mjenicu, pa se može prihvatiti da je postojalo prećutno ovlaštenje za preduzimanje te radnje već samim predavanjem mjenice tužitelju kad je ona ugovorena kao sredstvo osiguranja plaćanja. Dakle, tužitelj sada kao dokaz postojanja obaveze drugotuženog nudi bjanko mjenicu.

Da bi se mjenica mogla naplatiti u parničnom postupku potrebno je da tužitelj već u tužbi učini vjerovatnim postojanje interesa za vođenje spora i da kao dokaz dostavi mjenicu koja treba da sadrži elemente koje propisuje član 3. Zakona o mjenici.

S obzirom da je mjenica u ovom slučaju samo djelimično ispunjena, a tužitelj nije dokazao da ima posebno ovlaštenje da ispuni mjenicu, s obzirom da nije prethodno podnijeta izdavaocu na isplatu itd., radi se o nevažećoj mjenici. Jedino kad su ispunjeni svi obavezni elementi, bjanko mjenica stječe puni pravni status mjenice, i tada se s njom dalje postupa kao sa standardnom mjenicom.

Drugotuženi je sve ovo isticao, odnosno prigovarao kao mjenični dužnik prema tužitelju kao imao mjenice navodeći da mjenica pored ostalog nema bitne mjenične elemente, da mjenica nije popunjena sa elementima da bi postala mjenica. Prvostepeni sud je morao cijeliti takve prigovore, morao je prije svega utvrditi da li je drugotuženi dužnik kako to propisuje član 998. ZOO, da li ima potpisan ugovor o jemstvu odnosno izjavu o jemstvu, da li je popunjena bjanko mjenica, da li su tuženi dali ovlaštenje tužitelju da popuni bjanko mjenicu, itd. Sve je to izostalo i u nedostatku dokaza o navedenim činjenicama izostalo je i pravilno utvrđenje da na strani drugotuženog ne postoji obaveza kao mjeničnog dužnika. Sve te propuste ne može nadomjestiti potpis na obrazcu označen kao "ovjera podataka za prvog žiranta", a iz razloga naprijed navedenih."

(Presuda Kantonalnog suda u Goraždu, 45 0 P 014727 11 Gž od 8.2.2011. godine)

Ovaj primjer naglašava da, iako bjanko mjenica može biti snažno sredstvo naplate, postoji niz faktora koji mogu uticati na njenu efikasnost. Pravilno vođenje postupka izdavanja bjanko mjenice, provjera finansijske sposobnosti dužnika i poštovanje svih zakonskih procedura ključni su faktori za uspješnu naplatu putem bjanko mjenice.

4. MJENICA U PRAVNO-POSLOVNOJ PRAKSI U BIH - OSTVARIVANJE PRAVA IZ MJENICE KAO SREDSTVA OSIGURANJA NAPLATE POTRAŽIVANJA

4.1. Mjenične radnje

Mjenica je vrsta hartije od vrednosti koja omogućava stvaranje, prenos, izmenu ili ukidanje prava posebnim radnjama koje preduzima poverilac, dužnik ili treće lice. Svaka radnja preduzeta na mjenici rezultira novim pravnim odnosom i ima svoje pravne posljedice. Ove radnje moraju biti preduzete u skladu sa propisanom formom i metodom jer mjenica zahtijeva formalnosti. Dok su neke radnje na mjenici obavezne, druge su neobavezne. Kao rezultat toga, mjenica je zbirni pojam koji obuhvata više pravnih poslova i radnji koje se nazivaju mjeničnim radnjama.

Svaka osoba navedena u mjenici ima pravo ovlastiti drugu osobu da, kao njen punomoćnik, obavlja različite mjenične transakcije. Odnos između davaoca ovlaštenja (vlastodavca) i punomoćnika regulira se prema pravilima obaveznog prava, pod uvjetom da punomoćnik djeluje unutar granica svojih ovlasti.

Osnovne mjenične radnje uključuju izdavanje mjenice, njen prijenos, akceptiranje, davanje mjeničnog jemstva (aval), isplatu (plaćanje), intervenciju, te izradu kopija i prepisa mjenice. Radnje koje imaju za svrhu zaštitu mjeničnih prava uključuju regres, protest, amortizaciju

mjenice i podnošenje mjeničke tužbe. (Trifković *et al*, 2004). Neke od navedenih radnji će biti detaljnije objašnjene u nastavku rada.

Izdavanje mjenice vrši trasant koji može biti pravna ili fizička osoba. Kada je trasant pravna osoba, tada mjenicu potpisuje osoba koja ima ovlaštenje za zastupanje te pravne osobe. To znači da ako osoba nije zakonski zastupnik firme, ali je ovlaštena za upravljanje finansijskim sredstvima na računima otvorenim u poslovnim bankama i njen potpis je deponovan u banci, ona nije ovlaštena osoba za potpisivanje mjenice, odnosno preuzimanje mjeničnih obveza. (Vidović, 2019).

Veselinović (2017) ističe kako izdavalac, koji je pasivno mjenično sposoban, ima obavezu unosa u mjenicu njenih bitnih elemenata. Nadalje, mjenica se može izdati i preko zastupnika na način da mu se da punomoć za izdavanje mjenice. Ova osoba treba da poštuje ovlaštenja koja su mu data jer ukoliko ih prekorači ili se pak lažno predstavi kao zastupnik sa validnom punomoći zastupanja tada ima obaveze i odgovornost prema mjenici kao što bi imala osoba koju zastupa. Po Trifković *et al* (2004) mjenicu može izdati i treća organizacija, na primjer, u korist prodavca, ako postoji prethodni ugovor koji to omogućava. U tom slučaju, ta organizacija će se formalno pojaviti kao trasant (izdavalac mjenice), iako stvarno djeluje kao jamac (žirant).

Prenos je osnovna mjenična radnja koja proizlazi iz jedne od osnovnih karakteristika vrijednosnog papira. Mjenica se može prenositi na dva načina, cesijom (ustupanjem) ili indosamentom (Trifković *et al*, 2004). U našem pravu, svaka mjenica, čak i ako nije eksplicitno naznačeno da je "po naredbi," može se prenijeti indosamentom. Indosament predstavlja pismenu izjavu na poleđini mjenice, kojom indosant svojim potpisom prenosi pravo iz mjenice na drugo lice, koje nazivamo indosatarom.

Prvi indosant naziva se remitent jer je prvobitni mjenični povjerilac (Veselinović, 2017). Nadalje, kao osnovna mjenična radnja navodi se i akceptiranje (prihvatanje). Akceptiranje mjenice se vrši navođenjem na mjenici riječi "prihvatamo", "priznajemo" ili nekih sličnih riječi koje imaju jednako značenje. Osoba koja svojim potpisom prihvati mjeničnu obvezu i time postane glavni dužnik mjenice, naziva se acceptant (Vidović, 2019).

Sam akcept se navodi na donjem, lijevom uglu mjenice ispod adrese trasata odnosno njegovog potpisa i ne smatra se bitnim elementom mjenice. Obaveza koju acceptant ima može se definisati kao neposredna obaveza s obzirom da on svakom imaocu mjenice, što uključuje i trasanta, odgovara neposredno. Trasat ima mogućnost odlučiti se za akceptiranje mjenice, odbijanje akceptiranja ili djelomično akceptiranje mjenice, a svaka od ovih opcija izaziva različite pravne posljedice (Veselinović, 2017).

Mjenično jemstvo ili aval je mjenična radnja kojom se garantuje potpuna ili djelomična isplata mjenične obaveze. "Izjava o avaliranju mora biti navedena i potpisana na samoj mjenici (na

prednjoj ili poledini strani) ili na priloženom dokumentu (alonžu). Izjava o avaliranju može se izraziti različitim riječima kao što su 'kao jemac', 'kao poruka', 'kao garant', 'per aval', 'jamčim za isplatu' ili slično, pod uvjetom da jasno ukazuje na jemstvo. Samo potpis na samoj mjenici ili na alonžu može biti dovoljan za avaliranje, no važno je da taj potpis nije potpis trasanta ili trasata. (Trifković *et al.*, 2004). Aval može da se izjasni za kojeg mjeničnog dužnika daje jamstvo (ukoliko je više dužnika), a ukoliko jasno ne navede osobu za koju daje jamstvo onda se smatra da ono vrijedi za trasanta odnosno osobu koja je izdala mjenicu. Jedan od poznatijih primjera davanja jamstva je jamstvo koje žiranti daju nekoj osobi pri podizanju kredita u bankama. Naime, u slučaju kada neka osoba prihvati ulogu žiranta ona banci garatuje da će u slučaju da dužnik ne isplati iznos podignutog kredita (ili pojedinačnih rata) ona lično isplatiti potraživana sredstva po osnovu kreditnog zaduženja. Žiranti su također često prikriveni jamci koji povećavaju sigurnost povjerilaca pri poslovanju s bjanko mjenicama.

Isplata odnosno plaćanje mjenične obaveze vrši se po dospjeću mjenice u određenom vremenskom periodu nakon što povjerilac zatraži plaćanje iste. Mjenični dužnik, odnosno osoba koja treba izvršiti plaćanje navedene mjenične svote, nije obavezna provjeravati identitet ili pravovaljanost imalaca mjenice. To znači da mjenični dužnik nije dužan utvrđivati valjanost potpisa indosanta, niti je obavezan istraživati savjesnost i zakonitost načina na koji je imalac mjenice došao u posjed nje (Veselinović, 2017). Iako je pravilo da se mjenica plaća po dospjeću trasat i imalac mjenice se mogu dogovoriti da ista bude isplaćena i ranije (djelimično ili u potpunosti).

Ukoliko se mjenica isplaćuje u potpunosti tada se to naziva iskupom mjenice nakon kojeg trasat može zahtjevati da mu se preda mjenica na kojoj se navodi kako je ista isplaćena. Isto tako, ukoliko trasat nije iskupio mjenicu nego je uplatio samo jedan dio mjeničnog potraživanja, on može zahtjevati da se isplaćeni iznos navede na mjenici, te da mu se kao dokaz djelimične isplate izda pismena priznanica. Mjenična obaveza se smatra potpuno ispunjenom, a mjenica se stavlja van snage, samo ako je glavni dužnik na mjenici izvršio plaćanje. U slučaju da mjenicu isplati neki drugi dužnik, taj dužnik ima pravo zahtijevati povrat iznosa koji je platio, zatezne kamate i troškove, od glavnog mjeničnog dužnika, kao i od svih ostalih mjeničnih dužnika koji su prema mjeničnom zakonu dužni nadoknaditi mu taj iznos. (Trifković *et al.*, 2004).

Regres je jedna od mjeničnih radnji koja ima za cilj očuvanje mjeničnih prava i nju radi ostvarivanja svog mjeničnog prava pokreće imalac mjenice. Regresno pravo podrazumjeva prava prema kojem imalac može tražiti isplatu mjenice od regresnih dužnika ukoliko ista nije isplaćena ili ukoliko je akceptiranje odbijeno. Regresno pravo osim imaoca mjenice ima i mjenični dužnik koji može zahtjevati isplatu po ranije iskupljenoj mjenici. Prema Trifkoviću, Simiću i Trivunu (2004) nailaizimo na ove dvije vrste regressa:

Regres o dospelosti ili regres zbog neisplate je češći i njega imalac mjenice vrši ako glavni dužnik ne plati mjenicu u cijelosti ili djelimično, na dan plaćanja ili za dva radna dana po dospelosti;

Regres prije dospelosti koji se podnosi zbog neakceptiranja ili nesposobnosti za plaćanje trasata i akceptanta, a trasanta u jednom slučaju“.

Kako regresijent ima pravo da vrši potraživanja ne samo za mjenični iznos nego i za naknadu troškova, nekada regresni zahtjev može iznositi i više od iznosa utvrđenog mjeničnim potraživanjem. Isplatom od strane glavnom dužnika, mjenična obaveza nestaje, dok to nije slučaj ukoliko neki regresni mjenični dužnik izvrši isplatu. U takvom slučaju mjenična obaveza neće nestati, već se može reći da je samo izvršen tzv. iskup mjenice. Ukoliko ipak mjenični dužnik odbije da isplati mjenicu, tada se podiže protest i nakon njega mjenični regres pri čemu Izuzeci od pravila o naplati nakon dospelosti mjenice, kako su istaknuti od strane Veselinovića (2017), uključuju sljedeće situacije:

1. Zahtjev za mjenični regres može biti podnesen prije dospelosti mjenice ako je trasant djelomično ili potpuno odbio akceptirati mjenicu.
2. Mjenica se može naplatiti prije dospelosti od strane regresnih dužnika ako je stečajni postupak pokrenut nad trasatom, ako je trasat obustavio plaćanja ili ako su pokušaji izvršenja nad imovinom trasata bili neuspješni.
3. Također, mjenica se može naplatiti prije dospelosti ako je stečaj otvoren nad trasatom, a riječ je o mjenici na kojoj je zabranjena prezentacija mjenice za akceptiranje.

Kako ističu Trifković, Simić i Trivun (2004), za ostvarivanje regresnih prava potrebno je zadovoljiti i određene formalne zahtjeve u smislu dokaza. To uključuje posjedovanje uredne isprave o podizanju protesta, dokaze o nemogućnosti izvršenja, te rješenje o otvaranju stečaja ili prisilne likvidacije. Navedeni autori navode zakonom propisane razloge za pokretanje protesta:

1. Protest zbog neakceptiranja ili djelomičnog akceptiranja podiže se kada trasat odbija potpuno ili djelomično akceptirati mjenicu.
2. Protest zbog neisplate ili djelimične isplate preduzima se kada akceptant odbija potpuno ili djelimično platiti mjeničnu svotu.
3. Protest zbog nedatiranja akcepta provodi se kada akceptant nije naveo datum akcepta na mjenici plaćenoj na određeni rok po viđenju.
4. Perkvizicioni protest podiže imalac duplikata ili kopije mjenice kako bi zatražio predaju akceptiranog primjerka mjenice od držatelja tog primjerka kako bi zatražio isplatu mjenice od akceptanta.

4.2. Mjenica kao instrument obezbjeđenja pravnog posla i izvršenja po mjenici

Prava iz mjenice mogu se prenositi putem cesije i indosamenta. Svaka mjenica, čak i kad nije izričito trasirana po naredbi, može se prenijeti putem indosamenta (u skladu s člankom 12, stav 1 Zakona o mjenici FBiH i Zakona o mjenici Republike Srpske). Međutim, prema istim člancima (stav 2), mjenica na kojoj trasant navodi riječi poput "ne po naredbi" ili neki drugi izraz s istim značenjem, može se prenijeti samo putem običnog ustupanja (cesije).

Indosament mora biti napisan na mjenici ili na priloženom listu (alonzu) i mora biti potpisan od strane indosamenta. Također, važno je napomenuti da indosament ne mora nužno označavati korisnika. U slučaju bjanko mjenice, da bi bio pravovaljan, indosament mora biti napisan na poleđini mjenice ili na alonzu (u skladu s člankom 14 Zakona o mjenici FBiH i Zakona o mjenici Republike Srpske). U ovom slučaju treba istaći da ukoliko je mjenica prenesena bjanko indosamentom tada se osoba koja posjeduje mjenicu smatra mjeničnim vjerovnikom.

Svi indosanti se obvezuju da će poštovati i platiti zadužnicu bilo kojem budućem indosataru pri čemu svi dijele istu odgovornost prema budućem nositelju mjenice. Ova obveza ostaje čak i ako određene obveze nekih indosanata postanu nevažeći iz bilo kojeg razloga. Svi indosanti solidarno su odgovorni imatelju mjenice koji može zahtijevati plaćanje svih njih zajedno ili bilo kojeg od njih pojedinačno, bez obzira na njihov redosljed u mjenici (Ćiraković, 2020).

Akcept mjenice je izjava koju daje trasat, u kojoj se navodi njegova obveza plaćanja mjenice na dogovoreni datum. Kada se mjenica prihvati, trasat postaje akceptant, tj. primarni dužnik za mjenicu, dok se ostali potpisnici na mjenici nazivaju regresnim obveznicima. Akcept se obično iskazuje na samoj mjenici riječima poput "priznajem," "primljena," "prihvaćena," ili nekim drugim izrazom koji ima isto značenje. Važno je napomenuti da trasatov potpis na licu mjenice također može služiti kao akcept, u skladu s člankom 26, stav 1 Zakona o mjenici FBiH i Zakona o mjenici Republike Srpske).

U slučaju da akceptant plati mjenicu, mjenična obaveza prestaje za sve mjenične obveznike, što nije slučaj ako je mjenicu platio neko drugi među njima. Akcept mora biti bezuvjetan, osim ako ga trasat ograniči na dio mjenične svote. Ovo je jedino odstupanje koje se tolerira, budući da se svako drugo odstupanje smatra odbijanjem akcepta mjenice.

Imatelj mjenice ima garanciju za plaćanje mjenice putem neposredne tužbe protiv akceptanta. Ovaj zahtjev obuhvaća iznos koji mjenica nije akceptirana ili isplaćena, kamate ako su bile unaprijed određene u mjenici, zateznu kamatu sukladno propisima koji reguliraju stopu zatezne kamate, troškove protesta, slanja obavijesti te druge povezane troškove.

Imatelj mjenice, kao i osoba koja je isplatila mjenicu, može također zahtijevati od onih koji mu duguju punu svotu koju je isplatio, kamatu po stopi koju odredi Evropska centralna banka u

Frankfurtu, obračunatu od dana kada je isplata postala moguća. Također, mogu se zahtijevati troškovi koje je imatelj imao u vezi s ovim postupkom. (Zakon o mjenici FBiH i Zakon o mjenici Republike Srpske, čl. 50).

Kao primjer iz poslovno-pravnih odnosa po akceptu mjenice možemo navesti obrazloženje presude Vrhovnog suda Republike Srpske (Rev 11339/2014) od 9.12.2015. godine u kojem se navodi:

Prema elementima predmetne mjenice izdavalac mjenice (trasant) je, a trećetužena je (zajedno sa ostala dva tužena) lice koje treba da plati mjeničnu sumu (trasat) tužitelju, kao korisniku mjenice (remitent). Trećetužena je, kao trasat mjenicu potpisala u desnom donjem uglu i akceptirala je tu mjenicu potpisom na blanketu, pored naznake "prihvaćamo", kako se mjenica i akceptira. Naime, prema odredbi člana 26. ZM-a, akcept se piše na samoj mjenici a izražava se potpisom trasata uz riječ "priznajem"; "primljena"; "prihvaćena" ili kojom drugom riječi, koja to isto znači, a kao akcept, važi samo trasatov potpis kad je stavljen na licu mjenice. Akcept ili mjenični prijem je mjenična pravna radnja (izjava) kojom neko lice (trasat) svojim potpisom potvrđuje da prihvata mjeničnu obavezu, tj. izjavljuje da će naredbu za isplatu koju je uputio trasant i izvršiti čime je, od lica koje nije bilo ni u kakvoj mjeničnoj obavezi, postalo glavni dužnik, a trasant je promijenio svoj mjenično pravni položaj time što je postao prvi regresni dužnik.

Svrha akceptiranja mjenice je da se utvrdi da je trasat (trećetužena je jedan od trasata) voljan da prihvati poziv trasanta (ovdje je trasant, kao korisnik kredita), da postane glavni dužnik. Akceptom se trećetužena (kao trasat) obavezala da mjenicu plati o dospelosti, pa kako mjenična suma nije plaćena tužitelj (kao njen imalac), u smislu odredbe člana 29. ZM-a ima, na osnovu mjenice, pravo na neposrednu tužbu protiv tuženih, što znači i trećetužene (kao akceptanta). Slijedom navedenog, drugostepeni sud je imao valjano uporište za zaključak da je, shodno odredbi člana 48. ZM-a (kojom je propisano da oni koji su mjenicu trasirali, akceptirali, indosirali ili avalirali odgovaraju solidarno imaoocu mjenice), trećetužena, kao solidarni mjenični dužnik, dužna tužitelju isplatiti traženi iznos.

Za vjerovnike je kvalitetnija akceptirana mjenica iz razloga što smanjuje rizik vezan za naplatu potraživanja s obzirom da uz mjenične obveznike kod akceptirane mjenice ima i akceptanta kao glavnog dužnika. Ćiraković (2020) ističe kako akcept ne utiče na valjanost mjenice jer se i neakceptirana mjenica smatra valjanom. Ipak, kako vjerovnik ne može sudskim putem primorati trasata da prihvati akcept, trasat se neprihvatanjem akcepta pravno ograđuje od obaveze plaćanja mjenične obaveze te vjerovnik u ovom slučaju može tražiti naplatu samo od regresnih dužnika kao potpisnika mjenice.

Označavanje dospelosti mjenice jedan je od bitnih elemenata mjenice, a mjenica se može izdati na nekoliko načina:

Po viđenju: Mjenica dospijeva na dan kada je predstavljena za plaćanje. Ako trasant ne navede specifičan rok, a indosant odredi kraći rok, mjenica mora biti plaćena u roku od jedne godine od datuma izdavanja. U slučaju kada trasant odredi da mjenica ne može biti predstavljena na plaćanje prije određenog roka, rok počinje teći od datuma koji je trasant naveo.

Na određeno vrijeme po viđenju: Mjenica postaje plaćiva nakon isteka određenog perioda, koji počinje teći od dana akceptiranja mjenice ili od dana protesta (u slučaju kada trasant propusti ili odbije dati akcept). Mjениčni protest je formalni dokument koji potvrđuje da su preduzete zakonom propisane mjenične radnje radi očuvanja mjeničnih prava.

Iako Ivanjko (2013) ističe da se mjenica u kojoj dospelost nije navedena smatra mjenicom po viđenju, Zakon o mjenici FBiH i Zakon o mjenici Republike Srpske jasno definiraju situacije kada mjenica dospijeva, bilo da se radi o mjenici po viđenju ili na određeno vrijeme po viđenju. Važno je obratiti pažnju na te datume kako bi se ispoštovale mjenične obveze.

Protest mjenice je zaseban pravni postupak u kojem sud (javni bilježnik) utvrđuje da je mjenica, djelimično ili u potpunosti, odbijena u predviđenom roku za prihvatanje i isplatu (Ivanjko, 2013). Imalac mjenice pokreće protest pred sudom koji je nadležan za prebivalište ili mjesto prebivališta lica protiv kojeg je pokrenut, a njegova svrha je da omogući regres i osigura imaću mjenice u slučaju neplaćanja. Ivanjko (2013) također naglašava da se na temelju postupka koji je proveo sudski organ, na zahtjev imatelja mjenice izdaje javna isprava kojom se potvrđuje da su poduzete sve potrebne radnje kako bi se ostvarilo mjenično pravo te da mjenica nije pravovremeno naplaćena. Javna isprava može biti od suštinskog značaja u dokazivanju mjeničnih prava i ostvarivanju naplate mjenice u slučaju sporova ili problema s plaćanjem.

Hadžiahmetović (2002) objašnjava da se protest ostvaruje protiv regresnih dužnika, uključujući trasanta, indosanta i njihove avaliste. On naglašava da su regresni dužnici "uvjetni dužnici", što znači da kako bi se od njih tražilo izvršenje određene mjenične radnje, prvo je potrebno vjerodostojno utvrditi da tu radnju osoba koja je prvobitno trebala izvršiti nije obavila. Protest je stoga uslov za ostvarivanje regresnih prava, što znači da bez protesta nema regresa od regresnih dužnika. Međutim, to ne važi u odnosu na glavnog mjeničnog dužnika. To znači da se zahtjev za naplatu mjenice od akceptanta trasirane mjenice, izdavaoca vlastite mjenice, kao i njihovih avalista može podnijeti bez protesta.

Mjenica koja dospijeva na određeni dan ili u određenom vremenskom periodu nakon datuma izdavanja ili viđenja mora biti predstavljena na plaćanje na dan dospelosti ili unutar dva radna dana nakon toga (Zakon o mjenici FBiH i Zakon o mjenici Republike Srpske, čl. 39, st. 1). Imatelj mjenice ne može biti prisiljen da primi isplatu prije dospelosti mjenice, pa trasat koji plati mjenicu prije njenog dospijeca to čini na vlastiti rizik (Zakon o mjenici FBiH i Zakon o mjenici Republike Srpske, čl. 41).

Kao primjer pravno-poslovne prakse u ovom slučaju možemo navesti dio obrazloženja presude Višeg privrednog suda (Pž 240/2011) od 15.6.2011. godine koja se odnosi se na primenu određenih odredbi Zakona o mjenici, posebno članova 45 i 54 tog zakona.

U ovoj odluci sud je utvrdio da se radi o sopstvenoj trasiranoj mjenici, što znači da je tužilac označen kao izdavalac (trasant) i lice koje će platiti mjenicu (trasat). Zakon o mjenici propisuje da kada se radi o mjenici plativoj na određeni dan ili u određenom vremenskom periodu od dana izdavanja ili viđenja, protest zbog neisplate mjenice mora biti podignut u roku od dva radna dana koji dolaze odmah nakon dana plaćanja mjenice (član 45, stav 3). U konkretnom slučaju, mjenica je označena s danom plaćanja 12. marta 2007. godine, što je bio ponedjeljak, radni dan. Međutim, tužilac je podneo protest 15. marta 2007. godine, što znači da je to bilo jedan dan nakon isteka zakonom propisanog roka. Kao rezultat toga, sud je zaključio da je tužilac izgubio svoja prava prema tuženom kao indosantu, u skladu sa članom 54, stavom 1 Zakona o mjenici.

Ova odluka pokazuje važnost pridržavanja rokova i procedura propisanih zakonom u vezi s mjenicama kako bi se zaštitila prava učesnika u mjeničnom prometu. navedenih zakonskih odredbi izgubio svoja prava prema tuženom kao indosantu.

Navedeni zakonski odredbe iz Zakona o mjenici FBiH i Zakona o mjenici Republike Srpske jasno definišu uslove pod kojima imatelj mjenice može ostvariti regres protiv indosanta, trasanta i ostalih obveznika mjenice. Ovi zakoni propisuju da imatelj mjenice može ostvariti regres nakon dospelosti, ako mjenica nije plaćena u potpunosti ili djelimično.

Također, zakoni omogućavaju imatelju da ostvari regres i prije dospelosti mjenice u slučajevima odbijanja akceptiranja mjenice, otvaranja stečaja nad trasantom, obustave plaćanja od strane trasanta, ili ako je otvoren stečaj nad imovinom trasanta, a mjenica se ne smije podnijeti na akceptiranje.

Važno je napomenuti da postoji jasno definisan rok za podnošenje mjenica na isplatu i podizanje protesta zbog neakceptiranja ili neisplate. Ako imatelj ne podnese mjenicu na isplatu ili ne podigne protest u propisanom roku, gubi pravo na regres protiv indosanta, trasanta i ostalih obveznika, osim akceptanta. Ovo naglašava važnost poštovanja zakonom utvrđenih rokova kako bi se očuvala prava učesnika u mjeničnom prometu. Protest mjenice, uz prezentaciju mjenice, predstavlja jednu od najvažnijih radnji za očuvanje mjeničnih prava (Radonjić, 2016).

Uključivanje klauzule "bez protesta" ili "bez troškova" u mjenicu je način da se oslobodi vlasnika mjenice od obaveze da podigne protest u slučaju neprihvatanja ili neplaćanja mjenice. Ova klauzula čini mjenični promet jednostavnijim i manje kompliciranim jer se eliminira potreba za podizanjem protesta, što je inače formalna i pravno obvezujuća radnja kojom se dokazuje odbijanje akceptiranja ili neplaćanje mjenice.

Klauzula "bez protesta" štiti vlasnika mjenice i oslobađa ga obaveze dokazivanja neisplate. To može biti posebno korisno u situacijama gdje je nepotrebno ili nepraktično podizati protest, kao što je u slučajevima kada postoje dogovori između učesnika u mjeničnom prometu da se klauzula primijeni.

Ovo pravilo omogućava fleksibilnost u mjeničnom prometu i doprinosi pojednostavljenju postupaka, čime se olakšava trgovinu i poslovanje. (Radonjić, 2016). To pojednostavljuje proces naplate računa, ubrzava ga i smanjuje povezane troškove. Protest ustvari predstavlja javni dokument koji služi kao dokaz dužniku da naplata od glavnog dužnika nije bila izvediva. Međutim, uključivanje ove klauzule ne podrazumijeva mogućnost oslobađanja od podizanja prosvjeda. Navedenu klauzulu može dodati trasant, indosant ili avalist. Postoje značajne razlike u tome ko je od navedenih osoba dodao klauzulu jer ukoliko je doda trasant, ona se primjenjuje na sve potpisnike zadužnice, dok u slučaju da je dodaju indosant ili avalist, to utječe samo na osobu koja ga je dodala i njihove pravne nasljednike. Trivun (2015) ukazuje na važan aspekt klauzule "bez protesta" ili "bez troškova". Ako imalac mjenice podigne protest unatoč postojanju ove klauzule, on preuzima odgovornost za troškove protesta. Ovo je značajno jer naglašava da se klauzula "bez protesta" smatra obvezujućom i da se njenim uključivanjem jasno definira da vlasnik mjenice neće podizati protest u slučaju neprihvatanja ili neplaćanja mjenice.

Ova pravila često olakšavaju poslovne transakcije i osiguravaju jasnost i predvidljivost u mjeničnom prometu, budući da strane koje uključe ovu klauzulu znaju da neće biti suočene s dodatnim troškovima i formalnostima koje podizanje protesta može zahtijevati.

Izjavom Radonjića (2016) naglašava se da unatoč postojanju mjenica s klauzulom "bez protesta" ili "bez troškova" u pravnom prometu Republike Srpske, one nisu uključene u protestni registar. Protestni registar obično služi za evidentiranje mjenica nad kojima su podignuti protesti zbog neakceptiranja ili neisplate. Kao rezultat toga, mjenice s ovim klauzulama neće imati registriran protest, a imatelji takvih mjenica obično ih podnose sudu odmah nakon datuma dospjeća kako bi pokrenuli postupak izvršenja.

Izostavljanje ovih mjenica iz registra i pristupanje izravnom sudskom postupku može dovesti do pravne nesigurnosti i povećati rizik od potencijalnih zloupotreba ili sporova. Učinkovita administracija i jasno pravno uređenje protestnih procedura igraju ključnu ulogu u očuvanju integriteta mjeničnog prometa. Stoga, ovo je pitanje koje zahtijeva pažljivo razmatranje i koordinaciju između zakonodavaca i sudskih tijela kako bi se osigurala dosljednost i pravna sigurnost u ovom aspektu prava.

U ovom kontekstu značajno je istaći da iako Ivanjko (2013) smatra kako se mjenica koja nije protestirana, čak i u slučaju da sadrži klauzulu "bez protesta", ne može smatrati vjerodostojnom ispravom na temelju koje bi se moglo tražiti izvršenje nad imovinom mjeničnog dužnika, prema Zakonu o izvršnom postupku FBiH (čl. 29, st. 3) Vjerodostojna isprava prikladna za izvršenje

je ona u kojoj su jasno navedeni subjekt koji traži izvršenje, subjekt koji je obavezan izvršiti plaćanje, te informacije o obvezama, njihovom opsegu i vremenskom okviru za izvršenje. Važno je napomenuti da članak zakona koji definiira vjerodostojne isprave i njihovu upotrebu ne postavlja kao obavezni uvjet prisutnost klauzule "bez protesta". Unatoč tome što se klauzula "bez protesta" ne može koristiti kao zamjena za formalni protest, kao što je naglasio Ivanjko (2013), treba istaknuti da je članak 47 (stavak 2) Zakona o mjeničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine jasno određuje da prisutnost ove klauzule ne oslobađa nositelja mjenice od obveze predaje mjenice u zakonom propisanim rokovima, kao ni od obveze pravovremenog obavješćivanja.

Važno je također napomenuti da, ukoliko mjenica nije podnesena na akceptiranje unutar vremenskog okvira koji je postavio trasant, nositelj mjenice gubi svoje pravo na regres (traženje isplate mjenice) iz dva razloga: neisplate i odbijanja akcepta. Međutim, nositelj mjenice neće izgubiti svoje pravo na regres ako se iz sadržaja klauzule jasno vidi da je trasant samo želio oslobođenje od odgovornosti za akceptiranje. (Zakon o mjenici FBiH i Zakon o mjenici Republike Srpske, čl. 54, st. 2).

"Za ostvarivanje regresa, pravovremeno podizanje protesta je obavezno, osim ako je mjenici pridodana klauzula "bez protesta." Iako je ta klauzula uključena u mjenicu, to nipošto ne ukida obavezu nositelja mjenice da je pravovremeno preda na plaćanje kod glavnog dužnika ili domiciliata." (Ivanjko, 2013). Na temelju navedenog možemo zaključiti kako je preduslov regresa protest.

Kao primjer potvrde o nevjerodostojnosti mjenice sa klauzulom „bez protesta“ navest ćemo Odluku Vrhovnog suda Federacije BiH (Spp 31405/2016) od 5.12.2016. godine kojom je dato sljedeće obrazloženje:

Polazeći od toga da je smisao i cilj protesta da se imaocu mjenice omogući da u izvršnom postupku potraživanja namiri ne samo od glavnog dužnika već i od ostalih regresnih – mjeničnih dužnika, a pri tom u ima u vidu da klauzula "bez protesta" različito djeluje, zavisno ko ju je unio i da bi to upravo moglo da stvara zabunu i nedoumice u postupku izvršenja, stav ovog suda je da se mjenica s klauzulom "bez protesta" ne može smatrati vjerodostojnom ispravom u smislu važeći odredaba ZIP-a.

Uzimajući u obzir navedeno dolazimo do zaključka kako se vjerodostojnost mjenice može smatrati velikim nedostatkom važećih mjenično – pravnih propisa s obzirom da postoje nesuglasice u pogledu omogućavanja imaocu mjenice da postupkom izvršenja izvršio naplatu mjenice. Osim toga, klauza "bez protesta", kako smo ranije istakli, ima različito djelovanje u zavisnosti od toga da li ju je unio trasant, indosant ili avalist što dodatno može izazvati nedoumice u postupku izvršenja. Kako bi se izbjegle navedene nedoumice potrebno je izvršiti

izmjene u Zakonima koje se odnose na usklađivanje Zakona o mjenici FBiH i Zakona o izvršnom postupku FBiH u pogledu vjerodostojnosti mjenice.

Osim toga, u skladu sa prethodno navedenim možemo prihvatiti hipotezu istraživanja ovog rada te potvrditi: *Kvalitet obezbjeđenja naplate potraživanja po osnovu mjenice nije na visokom /pouzdanom i efikasnom/ nivou u dužničko-povjerilačkim odnosima u BiH.*

5. ZAKLJUČAK

Predmet istraživanja ovog rada zasniva se na analizi dužničko - povjerilačkih odnosa u privredi BiH, te problematike koja se odnosi na naplatu potraživanja putem mjenice kao sredstva osiguranja potraživanja. Ciljevi rada odnosili su se na prikazivanje značaja i uloge mjenice kao sredstva osiguranja potraživanja u privredi u BiH, analizu mogućnosti koje mjenica kao sredstva osiguranja potraživanja pruža mjeničnom povjeriocu, utvrditi značaj mjeničnog načela formalnosti te predstaviti i elaborirati određene nedostatke važećih mjenično – pravnih propisa, uz davanje konkretnih prijedloga za izmjenu i unapređenje važećih mjenično – pravnih propisa. U skladu sa navedenim ciljevima utvrđeno je kako mjenica kao sredstvo osiguranja potraživanja u privredi BiH ima značajne rizike s aspekta naplate potraživanja, što implicira da je potrebno voditi računa o mogućnostima zakonskog djelovanja s ciljem što većeg uticaja na smanjenje rizika. Osim toga, utvrđeno je da mjenični povjerilac ima mogućnost naplate mjeničnog potraživanja nezavisno od toga da li je provedena redovna naplata mjenice ili isplata mjenice kroz sudski postupak. Rizici koje povjerilac ima u pogledu naplate potraživanja putem mjenice su gubitak prava na potraživanje isplate zbog zastarjelosti i nepravovremeno podnošenje protesta mjenice što može uticati na njenu vjerodostojnost i stvoriti probleme pri pokretanju zahtjeva za izvršenje s ciljem naplate potraživanja te bi povjerioci u ovom pogledu trebali povesti računa da djeluju u okvirima zakona. Također, ukazalo se na značaj načela formalnosti mjenice koje omogućava mjeničnu strogost i apstraktnost, ali i efikasnost pri obavljanju mjeničnih radnji zbog čega ima izuzetno veliki značaj u mjenično-pravnim odnosima, pri čemu je istaknuto kako značaj ovog načela proizlazi iz činjenice da njegovog poštivanja zavisi valjanost mjenice, a samim tim i naplata mjeničnog potraživanja.

Nakon što su u radu predstavljeni nedostaci važećih mjenično – pravnih propisa, te utvrđeno kako se vjerodostojnost mjenice može smatrati velikim nedostatkom važećih mjenično – pravnih propisa s obzirom da postoje nesuglasice u pogledu omogućavanja imaocu mjenice da postupkom izvršenja izvršio naplatu mjenice pri čemu i klauza “bez protesta” ima različito djelovanje u zavisnosti od toga da li ju je unio trasant, indosant ili avalist što dodatno može izazvati nedoumice u postupku izvršenja, kao konkretan prijedlog za izmjenu i unapređenje važećih mjenično – pravnih propisa predloženo je da se izvrše izmjene u Zakonima koje se odnose na usklađivanje Zakona o mjenici FBiH i Zakona o izvršnom postupku FBiH u pogledu vjerodostojnosti mjenice.

U skladu sa prethodno navedenim prihvaćena je i hipoteza istraživanja: Kvalitet obezbjeđenja naplate potraživanja po osnovu mjenice nije na visokom /pouzdanom i efikasnom/ nivou u dužničko-povjerilačkim odnosima u BiH.

REFERENCE

1. Amon, F. Pavlović, M. Šimunec, N. I Vranar, K. (2006). *Mjenica i zadužnica : i ostali načini podmirenja obveza [u praktičnom korištenju]:prijebaj, cesija, asignacija*. Zagreb: TEB - poslovno savjetovanje.
2. Barać, S. Stakić, B. Hadžić, M. Ivaniš, M. (2007). *Praktikum za bankarsko poslovanje*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
3. Bartoš, M, Antonijević, Z. i Jovanović, V. (1974). *Menično i čekovno pravo. 2nd ed.* Beograd: Privredni pregled.
4. Brandel, F. (1990). *Civilizacije kroz povijest*. Zagreb: Globus.
5. Gloginić A. (2000). Prenos hartija od vrednosti. *Pravni život*. br. 10/00.
6. Gospavić, O. (1929). *Osnovi meničnoga prava*. Beograd: Izdavačka knjižara Gece Kona.
7. Hadžiahmetović, J. (2002). Mjenica u platnom prometu. *Revicon*.
8. Ivanjko, Š. (2013) *Mjenica u poslovnoj praksi - sa stranice*. Pravni fakultet Univerziteta u Mariboru, Arhivirano 3. 9. 2013. na Waback Machine Udruženje pravnika u bankarstvu
9. Konjhodžić, H. (2004). *Međunarodni privredni menadžment*. Bihać: Ekonomski i Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću.
10. Lazarević, B. (2011). *Menice i bankarske garancije kao sredstvo osiguranja plaćanja u savremenom korporativnom poslovanju Srbije*. Master rad, Beograd: Univerzitet Singidunum.
11. Markuljević, V. (2002). Uloga i knjiženje mjenice u poslovanju preduzeća. *Međunarodni naučni časopis „Tranzicija“*, Ekonomski fakultet Tuzla. Br. 11-12/2002
12. Mitrić, N. (2017). *Mjenica kao hartija od vrijednosti i mjenični spor*. Dostupno na: <http://www.rs.cest.gov.ba/index.php/seminari-2019/84-169banja-luka-zakon-o-mjenici-republike-srpske/2695-materijal-n-mitric-5/file>. (Pristupljeno: 17.06.2022)
13. Momčinović, H. (2002). *Mjenično pravo*. Zagreb: Hrvatska pravna revija.
14. Nestorović Đ. (1912). *Menično pravo u teoriji i praksi*. Beograd, *Izdanje Beogradske Trgovačke omladine, Štamparija Davidović*.
15. Omerbašić (2014). *Mjenica kao sredstvo osiguranja potraživanja u privredi*. Magistarski rad. Zenica: Univerzitet u Zenici.
16. Radić, I. (2019). *Vrste mjenice i razlika između sopstvene i trasiranje mjenice*. Dostupno na: <https://rijecpravnik.org/vrste-mjenice-i-razlika-izmedju-sopstvene-i-trasirane-sopstvene-mjenice-d52/>. (Pristupljeno: 15.09.2022)
17. Radonjić, D. (2016). Radnje realizacije mjeničnih prava. *Časopis Vještak*. 4(1):27-34
18. Rastovčan, P., Luger-Katušić, R. (1988). *Vrijednosni papiri-mjenica i ček*. Zagreb: Informator.
19. Ristić, Ž. (1998). *Eskontno tržište – Svetska praksa i jugoslovenska neminovnost*. Podgorica: Ekonomski fakultet u Podgorici.

20. Trifković, M, Simić, M, Trivun, V, Silajdžić, V, i Mahmutćehajić Novalija, F. (2014). *Poslovno pravo-uvod u pravo, osnovi obligacija i privredna društva..* Sarajevo: Ekonomski fakultet u Sarajevu.
21. Turčić, Z. (2012). Ekonomsko pravna narav mjenice economic-legal nature of the bill. Travnik: *Univerzitetska hronika*.
22. Vasiljević, M. (1999). *Poslovno pravo*. Beograd: Savremena administracija.
23. Velimirović, M. (2001). *Privredno pravo*. Istočno Sarajevo.
24. Veselinović, J. (2017). *Privredno pravo*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu.
25. Vidović, J. (2019). *Platni promet-skripta*. Split: Sveučilište u Splitu Sveučilišni odjel za stručne studije.
26. *Zakon o mjenici FBiH*. Službene novine Federacije BiH, 32/00, 28/03
27. *Zakon o mjenici RS*. Službeni glasnik Republike Srpske broj: 32 od 14.07.2001
28. *Zakon o obligacionim odnosima*. Sl. list SFRJ", br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 - odluka USJ i 57/1989, "Sl. list R BiH", br. 2/1992, 13/1993 i 13/1994 i "Sl. novine FBiH", br. 29/2003 i 42/2011
29. *Zakon o unutrašnjem platnom prometu*. Službene novine Federacije BiH", broj 48/15 i ispravka 79/15 i 4/21